МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ

СВЕТИ НИКОЛЕ

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ

СТУДИСКА ПРОГРАМА: КАЗНЕНО ПРАВО

ПРИМЕНА НА АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО КАЗНЕНО ПРАВО

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

СТУДЕНТ: Анита Наумова

БРОЈ НА ИНДЕКС: М247030

МЕНТОР: Проф. Др. Васко Стамевски

Свети Николе, 2025

СОДРЖИНА

АПСТРАКТ 7

ABSTRACT 8

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ.....9

ВОВЕД.....10

ГЛАВА 1: ТЕОРЕТСКИ ОСНОВИ НА КАЗНЕНОТО ПРАВО.....13

1.1. Поим и суштина на казненото право 13

1.2. Функции на казненото право.....14

1.2.1. Казнено-правни санкции – видови и поделба 15

1.2.2. Казни.....16

1.3. Мерки на безбедност 16

1.3.1. Воспитни мерки.....17

1.4. Историски развој на казнено-правните санкции 18

1.5. Од класичниот казнен систем до модерниот 18

1.5.1. Парадигмата на ресторативната правда 19

1.6. Историски осврт на развојот и примената на алтернативните санкции 20

1.6.1. Почетоци на алтернативните санкции.....21

1.6.2. Развој во 20-тиот век 21

1.6.3. Современ развој и примена.....22

ГЛАВА 2: АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО КАЗНЕНОТО ПРАВО 23

2.1. Поим и карактеристики на алтернативните санкции 24

2.2. Видови на алтернативни санкции 24

2.2.1. Условна осуда.....24

2.2.2. Судска опомена 25

2.2.3. Казна со парична глоба 25
2.2.4. Општествено корисна работа.....25
2.2.5. Забрана за вршење професија, дејност или должност 25
2.2.6. Мерки на надзор и пробација.....25
2.3. Примената на алтернативните санкции во Македонија 26
2.4. Споредбена анализа со европската практика.....26
2.5. Предизвици и перспективи.....26
2.5.1. Предизвици.....26
2.5.2. Перспективи 27
2.6. Негативни последици од лишувањето од слобода 27
2.6.1. Социјална изолација.....27
2.6.2. Рецидивизам и криминогено влијание 28
2.6.3. Финансиски импликации за државата.....28
2.7. Казнено-правна рамка на казната затвор во македонското законодавство 31
2.7.1. Нормативна поставеност на казната затвор 31
2.7.2. Видови на казна затвор според траење.....32
2.7.3. Цели и функции на казната затвор 32
2.7.4. Извршување на казната затвор 32
2.7.5. Ограничувања и контроли врз казната затвор 33
2.8. Статистички податоци за примената на казната затвор во Република Северна Македонија 33
2.8.1. Стапка на затворање (incarceration rate) 33
2.8.2. Пренатрупаност на затворите (prison density) 34
2.8.3. Притворени лица.....34
2.8.4. Просечна должина на казната затвор 34

2.8.5. Тенденции во бројот на осудени лица 34
2.9. Критика на традиционалниот казнено-правен систем 35
2.9.1. Пренатрупаност и економски трошоци 36
2.9.2. Ниска ефикасност во ресоцијализацијата 36
2.9.3. Ограничување на човековите права 36
2.9.4. Генерална и специјална превенција 36
2.10. Потреба од развој на алтернативни санкции 37
2.10.1. Дефиниција и видови на алтернативни санкции 37
2.10.2. Предности на алтернативните санкции 37
2.10.3. Меѓународни стандарди и препораки 38
2.10.4. Предизвици при воведување 38
ГЛАВА 3: ПОИМ, КАРАКТЕРИСТИКИ И ВИДОВИ НА АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ 38
3.1. Поим и суштинска определба 39
3.2. Карактеристики на алтернативните санкции 39
3.3. Видови на алтернативни санкции 40
3.4. Примена во Република Северна Македонија 41
3.3.1. Карактеристики на алтернативните санкции 41
3.2. Видови алтернативни санкции 43
3.2.1. Условна осуда 44
3.2.2 Судска опомена 44
3.2.3. Казна домашен притвор 44
3.2.4. Јавни работи (општествено-корисна работа) 44
3.2.5. Казна парична глоба 45
3.2.6. Медитација и ресторативна правда 45

3.2.7. Електронски надзор....45
3.2.8. Други современи облици....46
3.3. Искуство со изрекување и примена на алтернативните мерки во други држави....46
ГЛАВА 4: АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО КАЗНЕНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА....48
4.1. Законска рамка....49
4.1.1. Уставни одредби....49
4.1.2. Кривичен законик....49
4.1.3. Закон за извршување на санкции....50
4.2. Видови алтернативни санкции регулирани со закон....51
4.2.1. Условна осуда....51
4.2.3. Судска опомена....51
4.2.4. Алтернативни казни за малолетници....52
4.2.5. Електронски надзор (практика и предизвици)....52
4.3. Судска пракса и проблеми во примената....53
4.3.1. Судска пракса....53
4.3.2. Проблеми во примената....54
4.3.3. Препораки....54
4.4. Улога на институциите....54
4.4.1. Судови....55
4.4.2. Јавни обвинителства....55
4.4.3. Пробациска служба....56
ГЛАВА 5: АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ....56
5.1. Европски стандарди и препораки....58
5.1.1. Европска конвенција за човекови права (ЕКЧП)....59

5.1.2. Препораки на Советот на Европа 59
5.1.3. Насоки на Европската Унија 59
5.2. Меѓународни документи на ООН 60
5.2.1. Токиски правила 61
5.2.2. Конвенции за човекови права 61
5.3. Споредбена анализа со други држави 62
5.3.1. Практика во земјите од регионот (Србија, Хрватска, Словенија) 63
5.3.2. Искуства во западноевропски држави 63
5.3.3. Американски и англосаксонски систем 64
ГЛАВА 6: ЕФИКАСНОСТ И ПРЕДИЗВИЦИ ПРИ ПРИМЕНА НА АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ 66
6. 1. Предности на алтернативните санкции 68
6.1.1. Ресоцијализација на сторителите 68
6.1.2. Намалување на рецидивизмот 69
6.1.3. Економски придобивки 69
6.1.4. Заштита на човековите права 70
6.2. Недостатоци и проблеми 70
6.2.1. Ограничена примена 70
6.2.2. Недостаток на инфраструктура и капацитети 71
6.2.3. Јавна перцепција и отпор 71
6.3. Анализа на статистички податоци 72
6.3.1. Примена во пракса во Република Северна Македонија 73
6.3.2. Споредбени податоци со други држави 73
6.3.3. Трендови и очекувања 74
ГЛАВА 7: ХИПОТЕЗА, РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА 74

7.1. Хипотеза 1 74
7.2. Резултати од истражувањето 75
7.2.1. Анализа на добиените податоци 76
7.2.2. Согласност или отстапување на податоците со хипотезата 76
7.3. Дискусија и интерпретација 76
7.3.1. Врска со претходни истражувања 76
7.3.2. Теоретски и практични импликации 77
7.3.3. Ограничувања на истражувањето 77
ГЛАВА 8: ПРЕПОРАКИ И МОЖНИ НАЧИНИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ 78
9. ЦЕЛ НА ТРУДОТ 83
9. МЕТОДИ И МАТЕРИЈАЛИ 84
9.1. Материјали 84
9.2. Методи на истражување 84
10. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА 85
10.1. Резултати 85
10.2. Дискусија 86
10.3. Врска со претходни истражувања 87
ЗАКЛУЧОК 88
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА 91
ПРИЛОЗИ 94

АПСТРАКТ

Современите казнено-правни системи се повеќе се оддалечуваат од казната затвор како доминантна санкција, поради нејзините негативни последици – пренатрупаност во затворите, висок рецидивизам и ограничена ресоцијализација. Како алтернатива, се развиваат санкции кои имаат за цел да обезбедат поправка, ресоцијализација и хуман пристап кон сторителите. Па така, овој труд ја анализира примената на алтернативните санкции во Република Северна Македонија, преку нормативна и компаративна анализа, со акцент на нивната законска рамка, практична примена и усогласеност со европските стандарди.

Истражувањето покажува дека и покрај постоењето на соодветни законски решенија, нивната примена е ограничена, што бара институционално унапредување и подигнување на јавната и судската свест.

Клучни зборови: алтернативни санкции, казнено право, ресоцијализација, рецидивизам, условна осуда.

ABSTRACT

Modern criminal justice systems are increasingly moving away from imprisonment as the dominant sanction due to its negative consequences—overcrowded prisons, high recidivism, and limited rehabilitation. As an alternative, sanctions are being developed to ensure correction, rehabilitation, and a more humane approach toward offenders.

This thesis analyzes the application of alternative sanctions in the Republic of North Macedonia through normative and comparative analysis, with a focus on their legal framework, practical implementation, and compliance with European standards. The research shows that despite the existence of appropriate legal provisions, their application is limited, highlighting the need for institutional improvements and raising public and judicial awareness.

Keywords: alternative sanctions, criminal law, rehabilitation, recidivism, conditional sentence.

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

1. **РСМ – Република Северна Македонија**
2. **КЗ – Кривичен законик**
3. **ЗИС – Закон за извршување на санкциите**
4. **ЕКЧП – Европска конвенција за човекови права**
5. **ОЕ – Совет на Европа (Council of Europe)**
6. **ООН – Обединети нации**

ВОВЕД

Современите казнено-правни системи се соочуваат со предизвикот на прекумерна примена на казната затвор, која честопати не води до ресоцијализација на сторителите, туку напротив – го зголемува ризикот од рецидивизам и ја зголемува оптовареноста на затворските установи. Во такви околности, се јавува потребата од поширока примена на алтернативни санкции, кои нудат попрактични, похумани и поекономични решенија за заштита на општеството од криминалитет.

Па така, алтернативните санкции, како што се условната осуда, јавните работи, домашниот притвор, паричните глоби или електронскиот надзор, претставуваат механизми кои обезбедуваат казненоправна реакција без неопходно лишување од слобода. Нивната примена е во согласност со современите европски и меѓународни трендови насочени кон хуманизација на казненото право и заштита на човековите права.

Предмет и цел на истражувањето

Всушност, предмет на овој магистерски труд е анализата на примената на алтернативните санкции во казненото право, со особен осврт на нивната улога во правниот систем на Република Северна Македонија.

Целта на истражувањето е:

- да се прикаже теоретската и практичната основа на алтернативните санкции;
- да се испита нивната регулатива во домашното законодавство;
- да се направи компаративна анализа со европските стандарди и искуства од други држави;
- да се утврди нивната ефикасност во однос на рецидивизмот, ресоцијализацијата и заштитата на човековите права.

Научни и практични придобивки

Научната придобивка на трудот се состои во систематска анализа на концептот, правната рамка и примената на алтернативните санкции во контекст на современото казнено право. Практичната придобивка произлегува од можноста да се понудат

конкретни препораки за подобрување на законодавството и судската пракса, како и за јакнење на институциите кои се задолжени за извршување на овие мерки.

Методологија на истражување

Истражувањето се темели на комбинација од:

- нормативна анализа на домашните законски прописи (Кривичниот законик, Законот за извршување на санкции, Уставот на РСМ),
- компаративна анализа со правните системи на други европски држави (Србија, Хрватска, Словенија, Германија),
- анализа на судска пракса, како домашна, така и од Европскиот суд за човекови права,
- статистичка анализа на податоци за изрекување и примена на алтернативните санкции,
- аналитички пристап преку разгледување академски трудови, извештаи на меѓународни организации и релевантна стручна литература.

Хипотеза и очекувани резултати

Основната хипотеза на овој труд е дека поширокаta и поконзистентна примена на алтернативните санкции може да доведе до:

- намалување на бројот на лица кои издржуваат казна затвор;
- подобра ресоцијализација на сторителите;
- намалување на рецидивизмот;
- намалување на трошоците за државата;
- унапредување на заштитата на човековите права во казнено-правниот систем.

Очекуваните резултати од истражувањето се утврдување на степенот на примена на алтернативните санкции во РСМ, идентификација на слабости во практиката и формулирање на препораки за подобрување на системот.

Структура на магистерскиот труд

Магистерскиот труд е структуриран во седум глави:

- Во првата глава се претставуваат теоретските основи на казненото право и историскиот развој на санкциите.
- Втората глава е посветена на проблемите и ограничувањата на казната лишување од слобода.
- Во третата глава се анализираат поимот, карактеристиките и видовите алтернативни санкции.
- Четвртата глава ги разгледува алтернативните санкции во казненото законодавство на Република Северна Македонија
- Петтата глава ги вклучува алтернативните санкции на меѓународните стандарди и искуства од други држави.
- Шестата глава ги обработува ефикасноста и предизвиците при примена на алтернативните санкции преку анализа на статистички податоци.
- Во седмата глава се изнесуваат хипотезата, резултатите и дискусијата
- Глава осум ги опфаќа препораките и можни направи за унапредување.

ГЛАВА 1: ТЕОРЕТСКИ ОСНОВИ НА КАЗНЕНОТО ПРАВО

"Казненото право претставува една од клучните гранки на правниот систем, со цел заштита на најважните општествени вредности, регулирање на односите во општеството и обезбедување на правична одговорност за сторените кривични дела." [1]

Тоа претставува интегриран систем на норми кои утврдуваат што претставува кривично дело, кој е одговорен за негово сторување, како и какви казни и мерки се применуваат врз сторителот. Казненото право е јавноправна дисциплина, бидејќи постапува во интерес на целото општество, а не само на поединецот.

Една од основните карактеристики на казненото право е неговата систематичност.

Тоа значи дека секој елемент на казненото право е логички поврзан со другите – од дефинирањето на кривичните дела, преку утврдувањето на казната, па до начинот на спроведување на санкциите (Ashworth, 2010).

Со тоа се овозможува координирана и ефикасна примена на законските решенија, како и заштита на правата на граѓаните.

1.1. Поим и суштина на казненото право

Според истажувањата на авторот Јовановиќ (2015), казненото право е систем на правни норми кои, преку утврдување на казни и мерки, имаат за цел да заштитат општествените вредности, да спречат сторување на кривични дела и да овозможат ресоцијализација на сторителот.

"Оваа дефиниција ја истакнува двојната природа на казненото право: од една страна, како превентивно средство за заштита на општеството, а од друга страна, како инструмент за корекција на сторителот."[2]

Суштината на казненото право се огледа во неговите главни карактеристики:

[1] Ashworth, A. (2010). Principles of Criminal Law. Oxford: Oxford University Press.
[2] Beccaria, C. (1764/2010). On Crimes and Punishments. Indianapolis: Hackett Publishing Company.

- Јавен карактер – казненото право е насочено кон заштита на општествените интереси и вредности, како што се животот, здравјето, сопственоста, јавниот ред и безбедност.
- Санкционен карактер – секое кривично дело подразбира одредена казна или мерка, што ја истакнува обврзувачката природа на правната норма.
- Превентивен карактер – преку заканата од казна се создава општествен страв од сторување на кривично дело (генерална превенција) и се обесхрабрува повторно кривично дејство кај сторителот (специјална превенција).
- Пропорционалност – казната мора да одговара на тежината на кривичното дело, што ја гарантира правната правда и етичкиот аспект на санкционирањето.
- Систематичност и интеграција – казненото право е дел од целокупниот правен систем и тесно се поврзува со други правни дисциплини, како што се облигационото, управното и граѓанското право.

1.2. Функции на казненото право

Казненото право содржи повеќе функции, кои се основа за разбирање на неговата примена, особено во контекст на алтернативните санкции:

- Заштитна функција – главната цел на казненото право е заштита на општествените вредности и интереси. Казненото право создава рамка во која сторителот и општеството се во рамнотежа, а нарушувањето на вредностите доведува до санкција.
- Воспитна и ресоцијализирачка функција – преку примена на казни и мерки се обезбедува корекција на сторителот и негово враќање во општеството. Алтернативните санкции, како што се условни осуди или општествено корисен труд, ја потенцираат оваа функција и нудат хумани и ефикасни решенија за ресоцијализација.
- Превентивна функција – казненото право има две нивоа на превенција:
- Генерална превенција – преку заканата од казна, општеството се предупредува дека кривичното дејство е санкционирано.

- Специјална превенција – конкретен сторител се обесхрабрува да повтори кривично дело.
- Ретрибутивна функција – обезбедува правична казна за сторителот и воспоставување на правдата, со што се задоволува моралната и општествената потреба за санкционирање на сторителот.

Казненото право, со овие функции, создава рамка во која алтернативните санкции можат да функционираат како ефикасен инструмент за намалување на рецидивизмот, подобрување на ресоцијализацијата на сторителите и оптимизација на ресурсите на казнено-поправните системи.

1.2.1. Казнено-правни санкции – видови и поделба

Казнено-правните санкции претставуваат правни мерки кои се изрекуваат со цел да се санкционира сторителот на кривично дело, да се заштитат општествените вредности и да се обезбеди ресоцијализација на сторителот.

Исто така, санкциите се основен инструмент на казненото право и нивната примена мора да биде усогласена со начелата на правдата, пропорционалноста и човековите права.

"Санкции изречени за кривични дела чие извршување се уредува со овој закон се казните, алтернативните мерки, мерките на безбедност и воспитните мерки."[3]

Санкции изречени за прекршоци чие извршување се уредува со овој закон се казните, мерките на безбедност и воспитните мерки.

"Казнено-правните санкции можат да се поделат на три основни групи: казни, мерки на безбедност и воспитни мерки." [4]

Секоја од овие групи има специфична улога и цел во системот на казненото право, а нивната примена зависи од видот и тежината на стореното кривично дело, како и од личноста на сторителот.

[3] Закон за извршување на санкциите, Сл.Весник на Р.Македонија, 2006.

[4] Cavadino, M. & Dignan, J. (2007). The Penal System: An Introduction. London: Sage.

1.2.2. Казни

Казните се примарна форма на казнено-правна санкција и претставуваат правна мерка со која се ограничуваат или лишуваат одредени права на сторителот како одговор на сторено кривично дело.

Целта на казната опфаќа тријада: превентивна, воспитна и ретрибутивна.

Најчесто казните се делат на:

- Затворска казна – најстрога форма на казна, која го ограничува физичкото движење на сторителот и има за цел ресоцијализација и одвраќање од повторно кривично дејство.
- Парична казна – казна која се изразува во уплата на определен износ на пари во корист на државата. Таа е особено применлива за помали и економски мотивирани кривични дела.
- Условна казна – казна која се изрекува, но не се извршува веднаш, со можност да се активира доколку сторителот повторно изврши кривично дело. Оваа казна има силна воспитна и превентивна функција.
- Општествено корисен труд – казна која подразбира дека сторителот ќе извршува активности во корист на заедницата. Оваа форма е особено важна како алтернативна санкција и ја поттикнува ресоцијализацијата.

Казните мора да бидат пропорционални на тежината на кривичното дело, со оглед на тоа дека несразмерни казни може да предизвикаат обратен ефект, како отпор или рецидивизам.

1.3. Мерки на безбедност

“Мерките на безбедност се посебна категорија на санкции кои се применуваат врз сторители кои поради психофизички или лични карактеристики претставуваат опасност за општеството.” [5]

[5] Cavadino, M., Dignan, J., & Mair, G. (2013). The Penal System: An Introduction. London: SAGE Publications.

Главната цел на овие мерки е заштита на општествените вредности, без оглед на одговорноста на сторителот во класичната смисла.

Најчести мерки на безбедност се:

- Присилно лекување – за сторители со ментални нарушувања, со цел нивно лекување и превенција на повторување на кривичното дело.
- Затворска сигурносна мерка – примена кога сторителот е опасен за општеството, дури и ако неговата кривична одговорност е ограничена.
- Надзор и ограничување на движењето – мерки кои овозможуваат контрола над сторителот без класична затворска казна, со цел заштита на заедницата.

Мерките на безбедност се израз на хуман пристап кон сторителот, особено кога казната сама по себе не е соодветно средство за заштита на општеството.

1.3.1. Воспитни мерки

Воспитните мерки претставуваат специјален вид санкции кои се применуваат најчесто врз малолетни сторители или лица кои се во ризик од кривично однесување.Па така, тие се насочени кон ресоцијализација, образовно-воспитна интервенција и спречување на повторување на девијантното однесување.

Примери на воспитни мерки се:

- Образовни програми и советувања – мерки кои имаат за цел да ја променат свеста и однесувањето на сторителот преку образование и психолошка поддршка.
- Привремено сместување во воспитни установи – примена кога постои потреба од строг воспитен режим и контрола.Ж
- Семејна и социјална поддршка – вклучување на семејството и заедницата во процесот на ресоцијализација.

Воспитните мерки се основа за развој на алтернативните санкции во современото казнено право, бидејќи нивната примена овозможува хуман и ефективен пристап кон сторителот, без непотребно оптоварување на казнено-поправните установи.

Додека пак, казнено-правните санкции претставуваат комплексен систем кој овозможува балансирана примена на казната, заштита на општествените вредности и ресоцијализација на сторителот.

Разделувањето на казни, мерки на безбедност и воспитни мерки обезбедува флексибилност и примена на индивидуализирани решенија, што е особено важно за развојот и примена на алтернативни санкции во Република Северна Македонија.

1.4. Историски развој на казнено-правните санкции

Историјата на казненото право покажува дека начините на санкционирање на сторителите на кривични дела секогаш се движеле во тесна врска со социјалните, економските и политичките структури на општеството. Со текот на времето се забележува значителен развој од строго репресивни и казнено-ретрибутивни модели кон современи концепти кои го стават акцентот на ресоцијализација, превенција и хуман третман на сторителот.

"Главните етапи на развојот на казнено-правните санкции можат да се поделат на два големи периода: класичен казнен систем и современите модели на казнено право, со посебен фокус на ресторативната правда."[6]

1.5. Од класичниот казнен систем до модерниот

Класичниот казнен систем, кој бил доминантен во Европа до крајот на 18 век, се карактеризирал со примена на строго ретрибутивни казни, често со физичко казнување или смртна казна. Казната била најчесто крајна мерка за одржување на јавниот ред и дисциплина, а индивидуалните околности на сторителот ретко биле земени предвид.

Главните карактеристики на овој систем биле:

[6] Глигоров, Г. (2019). Казнено право – општ дел. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први".

- Присилна и репресивна природа – казната служела како начин за одвраќање и задоволување на правдата во форма на „око за око“.
- Недостиг на ресоцијализација – главната цел била одмазда, а не поправка или образовна интервенција за сторителот.
- Јавност на казната – казната често се извршувала на јавни места со цел застрашување на граѓаните.
- Со појавата на класичната школа на казненото право, на чело со теоретичари како Чезаре Бекарија (Cesare Beccaria) и Џереми Бентам (Jeremy Bentham), се воведува концептот на пропорционална и рационална казна, насочена кон превенција и обезбедување на законска рамка која ги почитува човековите права. Овој период означува премин кон модерниот казнен систем, кој ја нагласува:
- Превентивната функција на казната – казната како средство за одвраќање од повторување на кривичното дело.
- Индивидуализација на казната – при изборот на казна се земаат предвид личните карактеристики и мотивите на сторителот.
- Хуманизација на санкциите – намалување на суровоста и вклучување на воспитни и ресоцијализирачки елементи.

“Современото казнено право дополнително развива концепти кои ја надминуваат чистата ретрибутивна функција на казната, вклучувајќи мерки кои обезбедуваат алтернативи на затворската казна и посветеност кон социјалната интеграција на сторителот.”[7]

1.5.1. Парадигмата на ресторативната правда

Ресторативната правда претставува современ правен и социјален концепт кој се појавува како реакција на класичните репресивни системи. Основната цел на ресторативната правда е да се обноват нарушените односи помеѓу сторителот, жртвата и заедницата, со акцент на дијалог, одговорност и поправка.

[7] Иванов, М. (2018). Казнено право – теорија и пракса. Скопје.

Главните карактеристики на ресторативната правда се:

- Фокус на жртвата – жртвата добива активна улога во процесот на решавање на конфликтот и барање на поправка.
- Одговорност на сторителот – сторителот се охрабрува да ја признае својата одговорност и да ги поправи последиците од делото.
- Обновување на заедницата – процесот ги вклучува заедницата и институциите за да се обезбеди стабилност и превенција на понатамошни конфликти.

Ресторативната правда овозможува развој на алтернативни санкции, кои вклучуваат медијација, општествено корисен труд, советувања и други форми на интервенција кои ја поттикнуваат ресоцијализацијата на сторителот без да се прибегнува кон класични репресивни мерки. Овој модел е од клучно значење за модерниот систем на казнено право во Република Северна Македонија, каде се стреми кон интеграција на европските стандарди и хуман пристап кон санкционирањето.

Историскиот развој на казнено-правните санкции покажува јасен премин од строго репресивни и ретрибутивни модели кон модерни концепти кои ја нагласуваат превенцијата, ресоцијализацијата и хуманитарниот пристап.

“Парадигмата на ресторативната правда и современите алтернативни санкции се важни за развојот на ефикасен, праведен и социјално одговорен казнено-правен систем.”[8]

1.6. Историски осврт на развојот и примената на алтернативните санкции

Развојот на алтернативните санкции во казненото право претставува многу значајна трансформација на класичните казнено-репресивни системи кон модели кои се фокусирани на ресоцијализација, превенција и хуман третман на сторителите.

Алтернативните санкции се појавуваат како одговор на проблемите поврзани со традиционалните казни, особено со казната затвор, која често резултира со висок рецидивизам, социјална стигматизација и економски трошоци за општеството.

[8] Иванов, М. (2018). Казнено право – теорија и пракса. Скопје.

1.6.1. Почетоци на алтернативните санкции

1. Идејата за алтернативни казни се појавува во средината на 19-тиот век во Европа, во контекст на развојот на модерното казнено право. Пионерските концепти биле насочени кон тоа да се обезбеди (Иванов, 2018).

- Образовна и воспитна функција на казната – наместо чисто казнување, се нагласувала можноста за поправка и ресоцијализација на сторителот.
- Социјална интеграција – казната не треба да ја изолира личноста од заедницата, туку да ја врати како активен член на општеството.
- Финансиска рационалност – избегнување на пренатрупаност на затворите и намалување на трошоците за државата.

"Па така, најраните форми на алтернативни санкции вклучувале условни казни, општествено корисен труд и надзор над сторителот, кои се користеле како замена за издржување на затворска казна, особено кај прекршителите на помалку сериозни дела."[9]

1.6.2. Развој во 20-тиот век

Во текот на 20-тиот век, особено по Втората светска војна, алтернативните санкции добиваат поширока примена во земјите од Западна Европа и Северна Америка. Овој период се карактеризира со (Арднаудовски, 2004) :

- Јавна и законска поддршка за ресторативни мерки – воведување на законски решенија кои овозможуваат користење на условна казна, пробација и програми за рехабилитација.
- Институционализација на пробацијата и надзорните служби – формирање на државни органи кои ги надгледуваат сторителите кои се под алтернативни мерки.
- Истражувања за ефикасноста на алтернативните казни – студии покажуваат дека овие санкции придонесуваат за намалување на рецидивизмот и подобра ресоцијализација во споредба со затворските казни.

[9] Јовановиќ, Д. (2015). Казнено право – Општ дел. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први".

Врз основа на тоа, овој период ја поставува основата за современите модели на алтернативни санкции, кои комбинираат воспитни, ресторативни и превентивни елементи (Јовановиќ, 2015).

1.6.3. Современ развој и примена

Во современото казнено право, алтернативните санкции се дел од стандардните инструменти за санкционирање во многу земји, вклучувајќи ја и Република Северна Македонија (Council of Europe, 2017).

Главните карактеристики на современите алтернативни санкции се (Петровска, 2020):

- Разновидност на санкциите – од условна осуда, општествено корисен труд, надзор до ресторативни мерки како медијација помеѓу сторител и жртва.
- Фокус на ресоцијализација и превенција – намалување на рецидивизмот преку едукација и поддршка на сторителот.
- Интеграција со европските стандарди – усогласување со препораките на Советот на Европа и други меѓународни институции.

Исто така, примената на алтернативни санкции се покажа како успешна стратегија за намалување на притисокот врз затворскиот систем, подобрување на социјалната интеграција на сторителите и обезбедување на поефикасно и хумано казнено право.

"Историскиот развој на алтернативните санкции ја следи еволуцијата на казненото право од строго репресивни модели кон системи кои нагласуваат ресоцијализација, превенција и хуман третман." [10]

Па така, од нивните почетоци во 19-тиот век до современите стандарди, алтернативните санкции се докажани како ефикасна и неопходна компонента на современите казнено-правни системи.

[10] Robinson, G., & McNeill, F. (2016). Community Punishment: European Perspectives. London: Routledge.

ГЛАВА 2: АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО КАЗНЕНОТО ПРАВО

Казната лишување од слобода претставува централна и најстрога форма на казна во современите казнено-правни системи, која има за цел да обезбеди заштита на општеството, превенција од криминални дејствија и ресоцијализација на сторителот.

Иако затворската санкција долго време се сметала за најефективно средство за борба против криминалитетот, денес сè повеќе се нагласуваат нејзините проблеми и ограничувања. Најпрво, хроничната пренатрупаност на затворите претставува глобален предизвик, со што се создаваат услови кои ја отежнуваат реализацијата на минималните стандарди за достоинствен третман на осудените лица и го ограничуваат пристапот до здравствена заштита, образование и професионална обука.

Исто така, изолацијата од поширокаta заедница и контактот со криминално активни лица често ја зајакнуваат т.н. затворска субкултура, што резултира со намалени шанси за вистинска ресоцијализација и ја зголемува стапката на рецидивизам.

Ова интерпретира резултати дека затворот повеќе ја остварува својата репресивна, отколку превентивна функција. Исто така, издржувањето казна затвор е значителен финансиски товар за државата, бидејќи трошоците за одржување на затворските установи и персоналот се високи, а ефектите често се ограничени. Истовремено, прекумерната примена на лишувањето од слобода носи ризик од нарушување на човековите права, што е честа тема на предмети пред Европскиот суд за човекови права.

Па така, овие проблеми покажуваат дека затворската казна, иако неопходна за најтешките облици на криминал, има сериозни ограничувања и не може да се смета за универзално решение.

Токму поради тоа современите правни системи, вклучително и македонскиот, се повеќе се ориентираат кон развој и примена на алтернативни санкции кои овозможуваат поефикасно, похумано и поекономично справување со криминалитетот (Петровска, 2020).

2.1. Поим и карактеристики на алтернативните санкции

Алтернативните санкции претставуваат казнено-правни мерки кои се изрекуваат како замена за казната лишување од слобода, со цел да се избегнат негативните последици од пеналната институционализација ().

Исто така, овие санкции ја одразуваат современата тенденција на казненото право, насочена кон ресоцијализација на сторителот, намалување на рецидивизмот и намалување на трошоците за функционирањето на затворскиот систем.

Карактеристики на алтернативните санкции се:

- Супсидијарен карактер – тие се применуваат како замена за затвор.
- Флексибилност – прилагодливи се на личноста на сторителот и на тежината на делото.
- Ресоцијализациска функција – обезбедуваат подобра можност за враќање на сторителот во општеството.
- Намалување на стапката на пренатрупаност на затворите – со тоа се овозможува ефикасна и правична казнена политика.

2.2. Видови на алтернативни санкции

2.2.1. Условна осуда

Условната осуда е една од најстарите и најчесто применувани алтернативни санкции. Со неа судот го одложува извршувањето на казната под услов сторителот да не стори ново кривично дело во определен период.

- Предности: стимулира самоконтрола кај сторителот; го намалува товарот врз затворите.
- Недостатоци: ризик од злоупотреба доколку недостасува надзор; недоволна ресоцијализациска компонента.

2.2.2. Судска опомена

Судската опомена е најблага форма на алтернативна санкција. Таа има едукативна и предупредувачка функција и е наменета пред сè за сторители на помали дела.

2.2.3. Казна со парична глоба

Паричната казна е честа форма на санкција која се применува како замена за краткотрајните казни затвор. Таа ја заснова својата ефикасност врз економскиот притисок врз сторителот.

- Предности: не го одвојува сторителот од семејството и работното место; ги намалува јавните трошоци.
- Недостатоци: може да доведе до нееднаквост во третманот на богатите и сиромашните.

2.2.4. Општествено корисна работа

Оваа санкција претставува обврска сторителот да извршува определени работни задачи во корист на заедницата. Таа има двојна функција: ресоцијализација и компензација кон општеството.

2.2.5. Забрана за вршење професија, дејност или должност

Оваа санкција има за цел да спречи сторителот да продолжи со злоупотреби во рамки на неговата професионална активност. Таа се применува особено при кривични дела поврзани со злоупотреба на службена положба.

2.2.6. Мерки на надзор и пробација

“Пробацијата претставува систем на алтернативни санкции и мерки што се извршуваат под надзор на специјализирани служби.” [11]

[11] Стојановска, А. (2020). Алтернативни санкции во кривичното право. Скопје: Академик.

Таа вклучува задолжителни програми за едукација, психолошка помош, рехабилитација од зависности и редовно јавување кај пробациски службеник (Петровска, 2020).

2.3. Примената на алтернативните санкции во Македонија

"Во македонскиот казнено-правен систем, примената на алтернативни санкции е регулирана со Кривичниот законик (КЗ) и Законот за извршување санкции (ЗИС). Иако законодавната рамка е во согласност со европските стандарди, практичната примена се соочува со одредени проблеми:"[12]

- Недоволно развиена пробациска служба.
- Ограничени финансиски и човечки ресурси.
- Конзервативен пристап на судската практика која често се потпира на затворски казни.

2.4. Споредбена анализа со европската практика

Во повеќето европски земји (како што се Германија, Франција, Холандија, Шведска), алтернативните санкции се широко применувани и се сметаат за поефикасен механизам од краткотрајното лишување од слобода. Европските стандарди, особено оние на Советот на Европа и Европската унија, ја нагласуваат важноста на индивидуализираниот пристап и рехабилитацијата преку алтернативни мерки.

2.5. Предизвици и перспективи

2.5.1. Предизвици

- Недостаток на јавна поддршка и доверба во ефикасноста на алтернативните санкции.

[12] Стојановска, А. (2020). Алтернативни санкции во кривичното право. Скопје: Академик.

- Недостаточна координација меѓу институциите (судство, пробација, социјални служби).

- Потреба од специјализирана едукација на судии и обвинители.

2.5.2. Перспективи

- Зајакнување на пробациската служба и развој на локални центри.

- Зголемување на примената на општествено корисната работа како инструмент за ресоцијализација.

- Усогласување со европските директиви и препораки.

2.6. Негативни последици од лишувањето од слобода

Иако казната лишување од слобода претставува најзначајната и најчесто применуваната кривично-правна санкција, нејзината прекумерна употреба носи сериозни негативни последици како за поединецот, така и за општеството во целина (Иванов, 2018).

Па така, современите теории за казнено право ја истакнуваат ограничената ефикасност на затворот и посочуваат дека, наместо да придонесе кон ресоцијализација, тој често создава нови социјални проблеми.

"Негативните ефекти можат да се согледаат на повеќе нивоа: индивидуално, семејно, општествено и економско."[13]

2.6.1. Социјална изолација

Една од најочигледните последици од лишувањето од слобода е социјалната изолација. Осуденото лице е одвоено од своето семејство, пријателите и пошироката заедница, што резултира со прекин на личните и професионалните врски. Овој прекин

[13] Наумоски, Т. (2018). Казнено право – Општ дел. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први".

често предизвикува чувство на маргинализација, стигматизација и отежната реинтеграција по издржувањето на казната.

Исто така, долгото отсуство од општествениот живот доведува до губење на работните навики, професионалните компетенции и економската независност на сторителот. Социјалната изолација има и секундарни последици врз семејството на осуденият, кое се соочува со економска нестабилност и социјален притисок.

2.6.2. Рецидивизам и криминогено влијание

Една од најсериозните слабости на затворската казна е нејзината ограничена способност да го спречи повторното вршење на кривични дела. Наспроти тоа, затворот често има криминогено влијание, бидејќи во услови на затворска средина осудените лица стапуваат во контакт со други сторители и разменуваат криминални искуства и техники.

Па така, на овој начин се создава затворска субкултура која ја поттикнува криминалната идентификација, наместо ресоцијализацијата.

Резултатите покажуваат дека истражувањата во повеќе европски земји покажуваат дека стапката на рецидивизам кај лицата кои издржале казна затвор е значително повисока од онаа кај лицата кои биле предмет на алтернативни санкции.

Ова ја потврдува интерпретираната теза дека затворот е повеќе репресивен отколку превентивен инструмент, и дека во одредени случаи претставува „училиште на криминал“ наместо средство за поправка.

2.6.3. Финансиски импликации за државата

Казната лишување од слобода претставува огромен финансиски товар за државата.

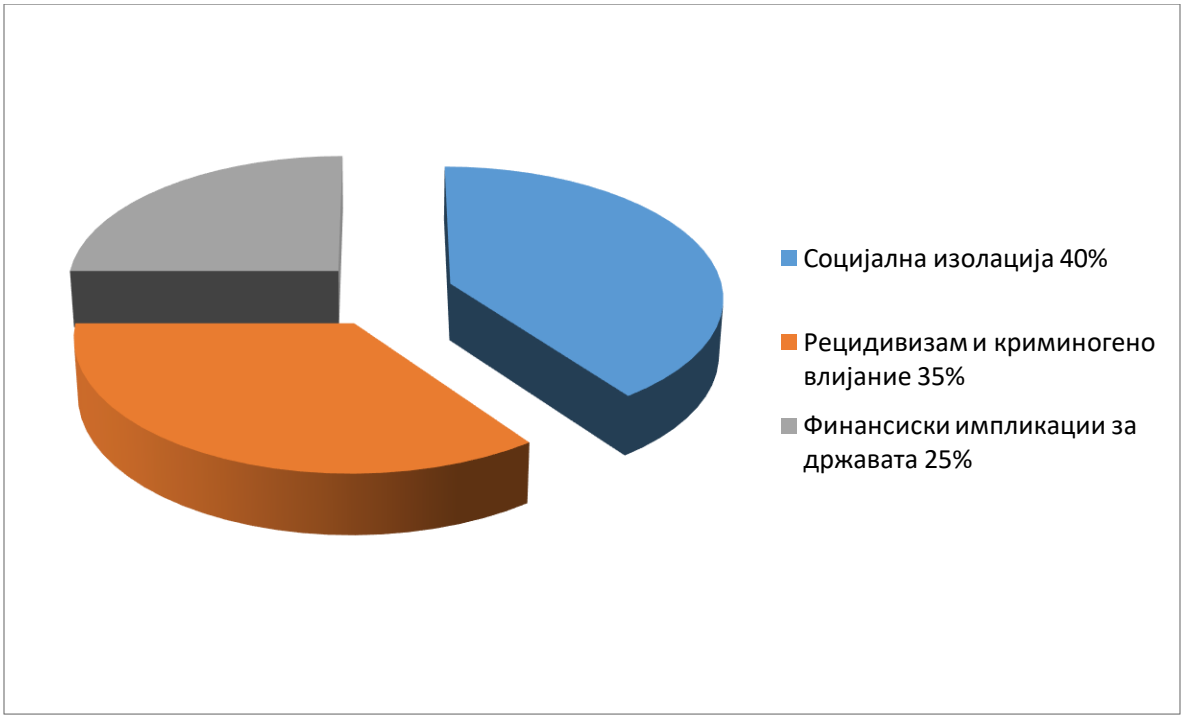
Трошоците за изградба и одржување на затворските установи, како и за платите на персоналот и обезбедувањето минимални стандарди за живот, се значителни.

Па така, потребни се финансиски средства за обезбедување здравствена заштита, образование, психолошка поддршка и програми за ресоцијализација. Од друга страна,

осудените лица кои се лишени од слобода престануваат да придонесуваат кон економијата преку плаќање даноци и учество на пазарот на трудот.

На тој начин се создава двоен финансиски товар: државата издвојува големи суми за нивно издржување, а истовремено ја губи нивната економска продуктивност.

Современите анализи укажуваат дека инвестициите во алтернативни санкции и пробациски програми се значително поевтини и поефикасни, со што се овозможува подобар баланс меѓу економската рационалност и казнено-правната политика (Петровска, 2020).

Дијаграм бр. 1 Негативни последици од лишување на слобода

Опис на дијаграмот:

Дијаграмот број 1 ги претставува негативните последици од лишувањето од слобода. Трите сегменти се взаемно поврзани и честопати се засилуваат меѓусебно:

социјалната изолација го поттикнува рецидивизмот, а рецидивизмот ги зголемува финансиските трошоци.

- Социјална изолација – 40% (најголем сегмент)

Овој дел сигнализира дека најмасивното оптоварување произлегува од прекинот на семејните, професионалните и заедничките врски. Последиците се: стигма при вработување, губење работни навики и квалификации, нарушени родителски/партнерски односи и пад на довербата во институциите. Практично, ова е „цивилниот“ дел од казната што продолжува и по издржувањето – ја отежнува реинтеграцијата и создава ризици од маргинализација. Политички импликации: програми за одржување семејни врски, работа/образование во затвор, менторски и постпенални услуги.

- Рецидивизам и криминогено влијание – 35% (втор по големина)

Овој сегмент укажува дека затворската средина може да произведе или засили криминални идентитети: контакт со поискусни сторители, „затворска субкултура“, нормализација на девијантни норми и создавање криминални мрежи. Кога изолацијата се спојува со ограничени ресоцијализациски програми, се зголемува веројатноста за повторно дело. Политички импликации: проширување на алтернативни санкции (пробација, општествено корисна работа, електронски надзор) за соодветни профили, програми засновани на ризик–потреби–одзив (cognitive-behavioral), третмани за зависности и структурирани планови за реинтеграција.

- Финансиски импликации за државата – 25% (значителен, но најмал сегмент)

Тука спаѓаат директни буџетски расходи (сместување, обезбедување, здравство, образование во затвор), но и индиректни општествени трошоци: загубена продуктивност, социјални трансфери кон семејствата, дополнителни трошоци поради повторно судење/казнување при рецидив.

Иако процентуално е најмал, овој товар расте кога рецидивизмот е висок и затворите се пренатрупани.

"Политички импликации: пренасочување средства кон поевтини и поефективни алтернативи, мерење на cost–benefit на програми, намалување на краткотрајни затворски казни каде што тоа е соодветно."[14]

2.7. Казнено-правна рамка на казната затвор во македонското законодавство

Казната затвор претставува една од најстарите и најчесто применувани казнени санкции во современото казнено право, вклучително и во македонското законодавство. Иако нејзината суштина е лишување на сторителот од основното човеково право – правото на слобода, таа е замислена како средство за ресоцијализација, генерална и специјална превенција.

Македонскиот правен систем, како дел од европскиот континентален модел, ја уредува казната затвор детално преку Кривичниот законик (КЗ) и Законот за извршување на санкциите (ЗИС), следејќи ја тенденцијата на балансирање помеѓу интересите на општеството и заштитата на човековите права.

2.7.1. Нормативна поставеност на казната затвор

Основните одредби ја дефинираат како казна што се состои во лишување од слобода на сторителот за определено време, во граници што се пропишани со закон.

Според член 32 од КЗ, казната затвор може да се изрече во траење од триесет дена до дваесет години, освен ако законот за определени кривични дела не предвидува и доживотен затвор.

Па така, во последните измени на КЗ, доживотниот затвор е воведен како најтешка казна, наместо смртната казна, која е укината во согласност со меѓународните стандарди и Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП).

[14] Наумовски, Б. (2016). Современи тенденции во казнената политика. Скопје.

2.7.2. Видови на казна затвор според траење

Во македонското законодавство можат да се разликуваат неколку категории на казна затвор:

- Краткотраен затвор – со траење до една година, кој во практика сè повеќе се заменува со условна осуда или алтернативни санкции;
- Среднорочен затвор – со траење од една до десет години, кој претставува најчесто изрекуван вид на казна за сериозни, но не и најтешки кривични дела;
- Долгорочен затвор – со траење над десет години, применлив за тешки кривични дела;
- Доживотен затвор – како крајна и најтешка санкција, применлива за најтешки облици на кривични дела против животот и државата.

2.7.3. Цели и функции на казната затвор

Согласно член 33 од КЗ, целите на казнувањето се:

- спречување на сторителот повторно да врши кривични дела (специјална превенција);
- влијание врз другите членови на општеството да се воздржат од криминално однесување (генерална превенција);
- постигнување праведност и морална осуда за стореното дело.

Во македонската доктрина се повеќе се нагласува дека ресоцијализацијата треба да биде водечка цел на казната затвор, наместо голото репресивно лишување од слобода.

2.7.4. Извршување на казната затвор

"Извршувањето на казната затвор е регулирано со Законот за извршување на санкциите, кој детално ги уредува правата и обврските на осудените лица, организацијата на казнено-поправните установи и постапките за ресоцијализација."[15]

[15] Robinson, G., & McNeill, F. (2016). Community Punishment: European Perspectives. London: Routledge.

Во македонскиот систем функционираат отворени, полуотворени и затворени установи, што овозможува диференциран пристап во зависност од тежината на делото и личноста на сторителот.

Па така, проблемите во извршувањето на казната затвор се значајни: пренатрупаност на затворите, недоволни финансиски и човечки ресурси, недоволна примена на ресоцијализациски програми и недостиг на соработка со локалната заедница.

2.7.5. Ограничувања и контроли врз казната затвор

Македонското законодавство опфаќа повеќе механизми за ограничување на прекумерна примена на казната затвор:

- можност за изрекување на алтернативни санкции (условна осуда, општокорисна работа, куќен притвор со електронски надзор);
- забрана за изрекување на затвор за бремени жени и лица со сериозни здравствени проблеми (освен за најтешки дела);
- право на осудените на жалба и контрола од страна на судовите и Народниот правобранител.

Овие ограничувања се во согласност со стандардите на Советот на Европа, Европскиот суд за човекови права и препораките на Обединетите нации.

2.8. Статистички податоци за примената на казната затвор во Република Северна Македонија

Па така, според статистиката објективниот и прецизениот приказ укажува на примената на казната затвор, базирана на официјални податоци од Советот на Европа и извештаи од ревизорски институции.

2.8.1. Стапка на затворање (incarceration rate)

На 31 јануари 2023 година, стапката на затворање во Северна Македонија изнесувала 142 затвореници на 100 000 жители, што е зголемување од 25,5 % во однос на претходната година . Ова ја рангира земјата на второ место меѓу членките на Советот на

Европа според растот на стапката на затворање, веднаш зад Молдавија која имала раст од 52,1 % .

2.8.2. Пренатрупаност на затворите (prison density)

Просечниот европски индекс на пренатрупаност изнесувал 91,6 затвореници на 100 достапни места, што претставува намалување од 2 % во однос на претходниот период . Во Северна Македонија, густината била 101 затвореник на 100 места, што ја рангира на 10-то место за пренатрупаност заедно со Хрватска.

2.8.3. Притворени лица

На истиот датум, 12,3 % од сите лица лишени од слобода биле во притвор, што ја става Северна Македонија на 5-то место по стапката на притвореници меѓу анализираните земји.

2.8.4. Просечна должина на казната затвор

Во 2022 година, просечната должина на затворските казни во Европа изнесувала 10,1 месец, додека во Северна Македонија била значително покуса — само 3 месеци, што ја рангира меѓу државите со најкратки казни во Европа, веднаш зад Швајцарија (2,1 месец).

2.8.5. Тенденции во бројот на осудени лица

Според податоците до крајот на 2023 година:

- Во 2021 година: 2 004 осудени лица;
- Во 2022 година: 2 227 осудени лица;
- Во 2023 година: 2 265 осудени лица.

Овие податоци укажуваат на растечки тренд во бројот на осудени лица .

Табеларен приказ бр. 1 – Статистички параметри за казната затвор во Република Северна Македонија

Параметар	Состојба на РСМ	Забелешка/Споредба
Стапка на затворање	142 затвореници-100 000 жители	Раст од 25,5% во однос на претходната година
Пренатрупаност (густина)	101 затвореник / 100 места	Европа: просек 91,6/100
Притворени лица	12,3% од сите лишени од слобода	5то место меѓу земјите на Советот на Европа
Просечна должина на казната	3 месеци	Европа: просек 10,1 месеци
Вкупен број на осудени лица	2021: 2004 2022: 2227 2023: 2265	Јасен растечки тренд

Статистичкиот материјал ја илустрира состојбата во македонското затворско право: значителен пораст на стапката на затворање и пренатрупаност, со краток просек на издржана казна.

Овие бројки укажуваат на потенцијална потреба од засилена примена на алтернативни санкции, со цел намалување на пренатрупаноста, подобрување на условите и зајакнување на ресоцијализацијата на осудените лица.

2.9. Критика на традиционалниот казнено-правен систем

Традиционалниот казнено-правен систем, кој доминира во македонското и европското право, се базира на примарната примена на казната лишување од слобода како основна санкција за сите видови кривични дела. Иако казната затвор има важни функции како што се генерална и специјална превенција, ресоцијализација и морална осуда, постојат бројни критики на нејзината примена.

2.9.1. Пренатрупаност и економски трошоци

Македонските затвори се значително пренатрупани, што доведува до неприфатливи услови за живот на затворениците и ограничувања во примената на ресоцијализациските програми. Од финансиски аспект, издржувањето на еден осуденик во затвор е високо – просечно околу 4 000 до 5 000 евра годишно, што претставува голем товар за државниот буџет.

2.9.2. Ниска ефикасност во ресоцијализацијата

Студиите покажуваат дека традиционалната казна затвор има ограничен ефект врз ресоцијализацијата на осудените лица, особено кај лица со ниско образование, проблеми со зависности или со социјални тешкотии. Високите стапки на рецидивизам укажуваат на тоа дека изолацијата од општеството не доведува до долгорочни промени во однесувањето.

2.9.3. Ограничување на човековите права

Традиционалното лишување од слобода често ги ограничува фундаменталните човекови права, вклучително правото на достоинство, слобода на движење и пристап до образование и здравствена заштита. Пренатрупаноста на затворите само ја влошува оваа состојба, што е предмет на критики од Европскиот суд за човекови права (ЕКЧП) и меѓународните организации.

2.9.4. Генерална и специјална превенција

Иако казната затвор има потенцијал за генерална и специјална превенција, ефектот често е ограничен поради краткото време на издржување на казните и недоволната интеграција на превентивни и образовни програми. Ова го поттикнува правниот систем да размислува за ефективни и алтернативни методи за казнување.

2.10. Потреба од развој на алтернативни санкции

Актуелната состојба во македонското казнено право, заедно со меѓународните препораки, укажува на потребата од развој и поширока примена на алтернативни санкции.

Алтернативните санкции претставуваат систем на казни кои не вклучуваат физичко лишување од слобода, а истовремено овозможуваат ефективно постигнување на целите на казнувањето (Стојановска, 2020).

2.10.1. Дефиниција и видови на алтернативни санкции

Алтернативните санкции се структури на казнување кои ги заменуваат или дополнуваат затворските казни и се прилагодени на карактерот на делото и личноста на сторителот. Најчесто се применуваат:

- Условна осуда – осуденото лице не оди во затвор ако не го повтори делото за одреден период;
- Општокорисна работа – задолжителна работа за општествено добро;
- Куќен притвор со електронски надзор – издржување на казната во домашни услови со контрола;
- Парични казни и замена на казна – финансиска казна наместо кратка казна затвор;
- Програми за третман и ресоцијализација – особено кај лица со зависности или психолошки проблеми.

2.10.2. Предности на алтернативните санкции

- Намалување на пренатрупаноста на затворите – помал број на осудени лица во затворските установи.

- Економска ефективност – значително помали трошоци за државата во споредба со класичниот затвор.

- Подобрување на ресоцијализацијата – лицата остануваат во општеството и ја одржуваат социјалната и професионалната интеграција.

- Намалување на рецидивизмот – повеќе програми за образование и третман го намалуваат ризикот од повторно кривично дело.

2.10.3. Меѓународни стандарди и препораки

Советот на Европа и ОБСЕ постојано ги препорачуваат алтернативните санкции како дел од стандардите за ефективно казнување и заштита на човековите права. Македонија, како членка на овие организации, има обврска да ја прошири примена на овие модели, особено за малолетници, лица со здравствени проблеми и повторувачи на лесни дела.

2.10.4. Предизвици при воведување

- Недоволна правна рамка и судска пракса за изрекување на алтернативни казни.

- Ограничени ресурси за електронски надзор и програми за ресоцијализација.

- Недоверба на општеството и судството кон ефикасноста на алтернативните казни.

ГЛАВА 3: ПОИМ, КАРАКТЕРИСТИКИ И ВИДОВИ НА АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ

“Алтернативните санкции претставуваат мерки кои се применуваат како замена за традиционалната казна затвор, со цел постигнување на казнено-правните цели, но без лишување на слобода.” [16]

Тие се карактеризираат со флексибилност, индивидуализација на казната и ориентираност кон ресоцијализација и интеграција на осуденото лице во општеството.

Исто така, алтернативните санкции се извршуваат под надзор на надлежни органи кои обезбедуваат почитување на одредените услови. Во зависност од видот на кривичното дело и околностите на осуденото лице, овие санкции можат да се реализираат како условна осуда, пробација, работа во јавен интерес, парична казна или учество во образовни и терапевтски програми.

[16] Стојановска, А. (2020). Алтернативни санкции во кривичното право. Скопје: Академик.

Исто така, во Република Северна Македонија, нивната примена е регулирана со Законот за извршување на санкциите и системот на пробација, со што се овозможува современ и ефективен пристап кон казнувањето, кој ги почитува европските стандарди и обезбедува подобра ресоцијализација на осудените лица.

3.1. Поим и суштинска определба

Алтернативните санкции во казненото право претставуваат современи правни мерки кои се изрекуваат како замена за традиционалните казни лишување на слобода. Тие имаат за цел постигнување на основните казнени функции – ресоцијализација на осуденото лице, превенција на повторување на кривични дела и интеграција во општеството – без прибегнување кон изолација во затворски установи.

Поимот на алтернативни санкции се дефинира како правни мерки кои се извршуваат во заедницата, под контрола и надзор на надлежни органи, со можност за индивидуализирање на казната според потребите и околностите на осуденото лице.

Значајната определба на алтернативните санкции ја опфаќа нивната функција како средство за ефикасно и хумано казнување, каде што главен приоритет е ресоцијализацијата и намалувањето на рецидивизмот, при што се минимизираат негативните последици од затворската казна.

"Тие претставуваат интегрален дел од современите казнено-правни системи и се насочени кон воспоставување баланс помеѓу јавниот интерес за казнување и социјалната потреба за интеграција на осудените лица."[17]

3.2. Карактеристики на алтернативните санкции

Алтернативните санкции се одликуваат со неколку специфични карактеристики:

- Неможност за лишување на слобода – овие мерки се извршуваат во заедницата и не подразбираат затворско сместување.

[17] Стојановска, А. (2020). Алтернативни санкции во кривичното право. Скопје: Академик.

- Цел на ресоцијализација – главна цел е интеграција на осуденото лице во општеството, преку поддршка и надзор.
- Флексибилност и индивидуализација – можат да се прилагодат на околностите и личните потреби на осуденото лице.
- Надзор и контрола – извршувањето е под континуиран надзор на пробациски службеници или други надлежни органи.
- Комплементарност со традиционалните казни – не ги заменува, туку се применува како дополнителна мерка кога постои можност за постигнување на казнените цели без затвор.

3.3. Видови на алтернативни санкции

Во зависност од видот на кривичното дело и карактеристиките на осуденото лице, алтернативните санкции можат да се класифицираат на следниве видови:

- Условна осуда – казната затвор се одложува на одреден период, а осуденото лице треба да се придржува до законски утврдени услови.
- Пробација – осуденото лице е под надзор на пробациски службеник и мора да ги исполни одредените обврски.
- Работа во јавен интерес – осуденото лице извршува општествено корисни активности, како што се чистење јавни површини, помош во хуманитарни организации и други форми на социјално корисна работа.
- Парична казна – плаќање на одреден износ на пари како казна за стореното кривично дело.
- Образовни и терапевтски програми – вклучување во едукативни или рехабилитациони програми за спречување на повторување на кривични дела.
- Домашен притвор или електронски надзор – ограничување на движењето на осуденото лице со цел заштита на јавниот ред и спречување на рецидив.

Па така, ја зголемуваат применливоста и ефективноста на алтернативните санкции:

- Психолошка поддршка и консултации – за намалување на ризикот од повторување на делата.

- Социјална интеграција и работа со семејството – за подобрување на социјалната адаптација.
- Следење на ефективноста – редовно известување за успешноста на извршените мерки и прилагодување на санкциите.

3.4. Примена во Република Северна Македонија

Во Република Северна Македонија, алтернативните санкции се регулирани со Законот за извршување на санкциите и Законот за пробација, воведен 2011 година.

Пробацијата има клучна улога во надзорот и поддршката на осудените лица, овозможувајќи нивна ресоцијализација и повторна интеграција во општеството, при што се следат европските стандарди и препораките на Советот на Европа. Овие мерки ја намалуваат преполнетоста во затворите и ги промовираат хуманите форми на казнување, ориентирани кон превенција и рехабилитација.

Алтернативните санкции претставуваат современ пристап во казненото право, кој овозможува ефикасна и хумана алтернатива на традиционалната затворска казна.

Со нивната примена се постигнува баланс помеѓу казнена правда и социјална интеграција, се намалува рецидивизмот и се зајакнува ефективноста на казнено-правниот систем. Во Република Северна Македонија, развојот на системот на пробација и примената на алтернативни санкции ја следат европската пракса и меѓународните стандарди.

3.3.1. Карактеристики на алтернативните санкции

Алтернативните санкции претставуваат современи правни мерки во казненото право, кои се применуваат како замена за традиционалните казни лишување на слобода.

Всушност, Тие се дизајнирани со цел да се постигне ефикасно казнување, но со минимизирање на негативните последици од затворската казна, и со фокус на ресоцијализација и интеграција на осуденото лице во општеството. Карактеристиките на

алтернативните санкции можат да се поделат на следниве основни и дополнителни потточки:

Основни карактеристики

Извршување во заедницата

Алтернативните санкции се реализираат надвор од затворски установи, во нормална социјална средина, со што се овозможува континуирана социјална адаптација на осуденото лице.

Цел на ресоцијализација

Главната функција на овие санкции е повторно интегрирање на осуденото лице во општеството. Тие се насочени кон превенција на рецидивизам и поттикнување на позитивни социјални активности.

Флексибилност и индивидуализација

Санкциите можат да се прилагодат според видот на кривичното дело, личните карактеристики на осуденото лице и околностите на случајот. Ова овозможува ефективна и правично пропорционална примена на казната.

Надзор и контрола

Извршувањето е под континуиран надзор на надлежни органи или пробациски службеници, со цел почитување на утврдените услови и гарантирање на јавниот интерес.

Комплементарност со традиционалните казни

Алтернативните санкции не ги заменуваат традиционалните казни, туку се користат како дополнителни мерки кога постои можност за постигнување на казнено-правните цели без лишување на слобода.

Дополнителни карактеристики

Хуманизација на казнувањето

Овие санкции овозможуваат понизок степен на ограничување на личните права и ги избегнуваат негативните психолошки и социјални последици на затворската казна.

Превентивен ефект

Преку надзор, едукација и интеграција во општеството, алтернативните санкции го намалуваат ризикот од повторување на кривичното дело.

Економска и социјална ефикасност

Примената на овие мерки го намалува товарот врз затворските капацитети и државниот буџет, овозможувајќи вложување во програми за рехабилитација и поддршка на осудените лица.

Промовирање на одговорност и самоподобрување

Осуденото лице е активно вклучено во исполнување на санкцијата, што поттикнува развој на лична одговорност и позитивни социјални навики.

Карактеристиките на алтернативните санкции ја истакнуваат нивната улога како ефикасна, хумана и современа алтернатива на казната затвор. Примената на овие санкции овозможува балансиран пристап кон казнувањето, при што се зачувуваат интересите на општеството, но и се овозможува социјална интеграција на осудените лица.

Па така, во Република Северна Македонија, системот на пробација и други форми на алтернативни санкции ја потврдуваат нивната релевантност и ефективност, во согласност со европските стандарди и меѓународните препораки.

3.2. Видови алтернативни санкции

Алтернативните санкции претставуваат мерки кои се извршуваат како замена за казната затвор, со цел постигнување на казнено-правните цели на ресоцијализација, превенција и интеграција на осудените лица во општеството. Во зависност од видот на кривичното дело и карактеристиките на осуденото лице, казнените органи можат да применат различни видови на алтернативни санкции.

3.2.1. Условна осуда

Условната осуда претставува мерка при која казната затвор се одложува на одреден период, со услов дека осуденото лице нема да изврши ново кривично дело во истиот период.

Пример: Лице осудено за лесно телесно повредување може да добие условна осуда од шест месеци затвор, со рок на условност од една година. Ако во рокот од една година не изврши ново кривично дело, казната не се извршува.

3.2.2 Судска опомена

Судската опомена претставува формално предупредување од страна на судот без да се изрече казна, но со цел осуденото лице да го исправи своето однесување.

Пример: Младо лице фатено за првично прекршување на законот за јавен ред може да добие судска опомена, со советување и упатство за придржување кон законските норми.

3.2.3. Казна домашен притвор

Казна домашен притвор е мерка при која осуденото лице е ограничено на својот дом, со забрана за напуштање, освен за определени активности (работа, училиште, здравствени потреби).

Пример: Лице осудено за финансиска измама со ниска штета може да добие домашен притвор од 30 дена, контролирано преку пробациски службеник и електронски надзор.

3.2.4. Јавни работи (општествено-корисна работа)

Општествено-корисна работа претставува извршување на задачи кои придонесуваат за заедницата, како замена за затворска казна.

Пример: Осудено лице за кривично дело од лесен криминал, како вандализам, може да биде задолжено да чисти јавни површини, градини или да учествува во хуманитарни активности 40 часа месечно.

3.2.5. Казна парична глоба

Паричната казна е финансиска обврска која осуденото лице треба да ја плати како казна за стореното дело, со можност дел од средствата да се наменат за оштетениот или за општествени програми.

Пример: Лице осудено за неплатени даноци или комунални услуги може да добие казна во износ од 50.000 денари, со можност за плаќање на рати.

3.2.6. Медитација и ресторативна правда

Медитацијата и ресторативната правда се современи форми на решавање конфликти каде осуденото лице и жртвата директно комуницираат со посредство на медијатор, со цел обнова на штетата и подобрување на однесувањето.

Пример: Двајца соседи во конфликт поради шум во станот учествуваат во ресторативна сесија, каде осуденото лице се согласува да го поправи штетното однесување и да се извини, наместо да биде казнето со затвор.

3.2.7. Електронски надзор

Електронскиот надзор е техника која овозможува следење на движењето на осуденото лице преку електронски уреди (GPS нараквици), како замена за дел од или целата казна затвор.

Пример: Осудено лице за повторливо кривично дело со ниска штета е под електронски надзор 30 дена, со ограничување на движење во ноќните часови.

3.2.8. Други современи облици

Овие вклучуваат образовни програми, терапевтски мерки, психолошка поддршка, работа со семејството, и други форми кои го поттикнуваат самоподобрувањето и социјалната адаптација.

Пример: Осудено лице со зависност од алкохол или дрога може да се задолжи на терапевтска програма, комбинирана со пробација, за да се намали ризикот од повторување на кривичното дело.

"Видовите алтернативни санкции се современи, флексибилни и хумани мерки кои овозможуваат постигнување на казнено-правните цели без потреба од затвор." [18]

Па така, тие ја намалуваат преполнетоста во затворите, ја промовираат ресоцијализацијата и го поттикнуваат одговорното однесување на осудените лица, додека се зачувуваат интересите на општеството и на жртвите. Примената на овие санкции во Република Северна Македонија следи европски и меѓународни стандарди и се покажа како ефикасна во намалување на рецидивизмот и зголемување на социјалната интеграција.

3.3. Искуство со изрекување и примена на алтернативните мерки во други држави

Направена е компаративна анализа на примената на алтернативни санкции во Република Северна Македонија, Србија и Хрватска, со цел да се согледа нивната ефикасност и практична примена.

Република Северна Македонија

Во Република Северна Македонија, примената на алтернативни санкции е регулирана со Законот за извршување на санкциите, кој предвидува мерки како условна осуда, домашен притвор, јавни работи, парична глоба и електронски надзор. Сепак, нивната примена е ограничена. Според податоците од Министерството за правда, процентот на осудени лица кои издржуваат алтернативни санкции е значително помал во

[18] Lappi-Seppälä, T. (2017). Alternatives to Imprisonment in Western Europe: Practices and Results.

споредба со традиционалните затворски казни. Ова укажува на потребата од понатамошно едуцирање на судиите и јавноста за предностите на овие мерки.

Србија

Во Србија, примената на алтернативни санкции е понапредна. Според податоците од Министерството за правда на Република Србија, во 2019 година, околу 30% од осудените лица биле предмет на алтернативни санкции, при што најчесто се користеле условни осуди и казни во јавниот интерес. Примената на овие мерки е поддржана од развиен систем на пробација и соработка со невладини организации кои обезбедуваат дополнителна поддршка за осудените лица.

Хрватска

Во Хрватска, системот на алтернативни санкции е интегриран во правниот систем преку Законот за извршување на санкциите. Според податоците од Министерството за правда на Република Хрватска, во 2018 година, околу 25% од осудените лица биле предмет на алтернативни санкции. Примената на овие мерки е поддржана од развиен систем на пробација и соработка со невладини организации кои обезбедуваат дополнителна поддршка за осудените лица.

Компаративната анализа покажува дека иако Република Северна Македонија има правна основа за примена на алтернативни санкции, нивната практична примена е ограничена.

Наспроти тоа, Србија и Хрватска имаат поразвиени системи за примена на овие мерки, со високи проценти на осудени лица кои ги издржуваат. Ова укажува на потребата од понатамошно едуцирање на судиите и јавноста во Република Северна Македонија, како и развој на инфраструктурата за поддршка на овие мерки, со цел да се зголеми нивната примена и ефективност.

ГЛАВА 4: АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО КАЗНЕНОТО ЗАКОНОДАВСТВО НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Глава IV се фокусира на примената и регулирањето на алтернативните санкции во казненото законодавство на Република Северна Македонија.

"Кривични санкции се: казни, алтернативни мерки и судска опомена, мерки на безбедност и воспитни мерки." [19]

Ограничувања во извршувањето на кривичните санкции. На сторителот на кривично дело во извршувањето на кривичната санкција можат да му бидат одземени или ограничени определени права само во мера која им одговара на природата и содржината на таа санкција и само на начин со кој се обезбедува почитување на личноста на сторителот и на неговото човечко достоинство.

Во согласност со Законот за извршување на санкциите и Законот за кривична постапка, Република Северна Македонија овозможува примена на различни форми на алтернативни мерки, како што се условна осуда, домашен притвор, јавни работи, парична глоба, пробација и електронски надзор.

Тие се дизајнирани со цел да обезбедат ефикасна, хумана и современа алтернатива на затворските казни, со нагласок на ресоцијализација, интеграција во општеството и превенција на рецидивизам.

Исто така, законот за извршување на санкциите предвидува јасни критериуми за изрекување и надзор на алтернативните мерки, вклучувајќи надзор од пробациски службеници и можност за индивидуализирање на казната според карактеристиките и потребите на осуденото лице.

"Примената на овие санкции во Република Северна Македонија има за цел да го намали притисокот врз затворскиот систем, да ја зголеми ефикасноста на казнено-правниот систем и да ги усогласи националните практики со европските стандарди и меѓународните препораки за алтернативни санкции." [20]

[19] Арнаудовски, Љ., (2004), Стратегија за имплементација на алтернативните мерки, Скопје
[20] Јовановски, Г. (2015). Кривични санкции и нивна примена во македонското право. Скопје.

“Со правилна и континуирана примена, овие мерки обезбедуваат баланс помеѓу заштита на јавниот интерес и хумани услови за ресоцијализација на осудените лица.”[21]

4.1. Законска рамка

Примената на алтернативни санкции во Република Северна Македонија е јасно регулирана со националното законодавство, кое ја создава правната основа за изрекување и извршување на овие мерки. Законската рамка се базира на три главни извори: уставните одредби, Кривичниот законик и Законот за извршување на санкции, дополнително поддржани од меѓународни стандарди и препораки.

4.1.1. Уставни одредби

Уставот на Република Северна Македонија ги гарантира основните права и слободи на граѓаните, вклучително и правото на слобода и лична сигурност, како и забраната на нечовечно или понижувачко постапување. Овие уставни гаранции обезбедуваат основа за примена на алтернативни санкции, бидејќи тие претставуваат пофлексибилна и помалку рестриктивна форма на казнување во споредба со лишувањето на слобода. Уставот овозможува казнување кое е во согласност со човековите права, при што се нагласува принципот на пропорционалност и индивидуализација на казната.

4.1.2. Кривичен законик

Кривичниот законик на Република Северна Македонија ја дефинира примената на алтернативни санкции како составен дел од казнената политика. Во него се предвидени услови за изрекување на условна осуда, домашен притвор, пробација, работа во јавен интерес и парична глоба (Кривичен законик).

---

[21] Tonry, M. (1999). Intermediate Sanctions. Oxford: Oxford University Press.

Законот ја нагласува целта на овие санкции – ресоцијализација и превенција на рецидивизам – и го овозможува нивното комбинирање со други казнени мерки според тежината на делото и личните карактеристики на сторителот.

4.1.3. Закон за извршување на санкции

Законот за извршување на санкции ја регулира практичната примена на алтернативните санкции, вклучително начинот на надзор, обврските на осудените лица, улогата на пробациските службеници и можностите за електронски надзор (Јовановски, 2015).

Законот предвидува детални процедури за контрола на извршувањето, отчетност на надлежните органи и санкции во случај на непочитување на одредените услови.

Истовремено, се овозможува индивидуализирање на мерките, со цел нивно прилагодување на потребите на осуденото лице и специфичните околности на случајот.

- Меѓународни и европски стандарди: Законот ја усогласува примена на алтернативни санкции со препораките на Советот на Европа и Обединетите нации за минимизирање на лишувањето на слобода.
- Пробација и поддршка на осудените лица: Пробацискиот систем овозможува мониторинг, консултации и психолошка поддршка за осудените лица, со цел успешна ресоцијализација.
- Контрола и евалуација на мерките: Предвидено е редовно следење на ефективноста на алтернативните санкции и нивно прилагодување за максимална ефективност.

Законската рамка во Република Северна Македонија обезбедува правна основа за ефикасна примена на алтернативни санкции, при што се почитуваат уставните гаранции, целите на казненото право и меѓународните стандарди.

Комбинацијата на уставните одредби, Кривичниот законик и Законот за извршување на санкции овозможува континуирана, индивидуализирана и хумана примена на овие мерки, со фокус на ресоцијализација, превенција и интеграција на осудените лица во општеството.

4.2. Видови алтернативни санкции регулирани со закон

Република Северна Македонија, преку националното законодавство, предвидува различни форми на алтернативни санкции кои се изрекуваат како замена за затворски казни. Овие мерки се насочени кон ресоцијализација, превенција на рецидивизам и социјална интеграција на осудените лица.

Примената на алтернативни санкции е регулирана со Кривичниот законик, Законот за извршување на санкции и Законот за малолетници, при што секој вид на мерка има специфични критериуми и начини на извршување (Јовановски, 2015).

4.2.1. Условна осуда

Условната осуда претставува мерка при која казната затвор се одложува за одреден период, со обврска осуденото лице да не изврши ново кривично дело во тој период. Оваа мерка овозможува индивидуализирано казнување, прилагодено на тежината на делото и личните карактеристики на сторителот.

Пример: Лице осудено за првично кривично дело со лесна штета може да добие условна казна затвор од шест месеци со рок на условност од една година. Ако лицето не го повтори делото во рокот, казната се поништува.

- Ролја на пробацијата во мониторинг на осуденото лице.
- Можност за комбинирање со други алтернативни мерки, како јавни работи или терапевтски програми.

4.2.3. Судска опомена

Судската опомена претставува формално предупредување од страна на судот без изрекување на казна. Целта е да се поттикне осуденото лице на корекција на однесувањето, особено при први прекршоци или лесни кривични дела.

Пример: Младо лице кое сторило нарушување на јавен ред за прв пат може да добие судска опомена, со советување и упатства за придржување кон законот.

- Едукација и советување како дел од мерката.

- Можност за следење на ефектите на опомената од страна на пробацискиот службеник.

4.2.4. Алтернативни казни за малолетници

Законот за малолетници предвидува специфични алтернативни казни за лица под 18 години, со цел ресоцијализација и превенција на рецидив. Овие казни вклучуваат обврска за учество во воспитно-едукативни програми, работа во јавен интерес, пробација и посредување преку ресторативна правда.

Пример: Малолетник кој сторил кражба може да биде упатен во образовна програма, со задолжителна работа во јавен интерес и психолошка поддршка за социјална интеграција.

- Примената на ресторативна правда за разрешување конфликти помеѓу малолетникот и жртвата.
- Надзор и поддршка од страна на воспитни органи и социјални служби.

4.2.5. Електронски надзор (практика и предизвици)

Електронскиот надзор е современа алтернативна санкција која овозможува ограничување на движењето на осуденото лице преку електронски уреди, без потреба од целосно лишување на слобода.

“Оваа мерка е особено корисна за лица осудени за повторливи или помалку сериозни кривични дела.”[22]

Пример: Лице осудено за повторлива кражба може да биде ставено под електронски надзор со забрана за напуштање на домот во одредени часови.

<u>Предизвици:</u>

[22] United Nations. (2015). Human Rights and Criminal Justice: Guidelines for Non-custodial Measures.

- Финансиски и технички ресурси за набавка и одржување на уредите.
- Проблеми со доверливост и приватност на осуденото лице.
- Потреба од континуиран надзор и едукација на службениците за користење на системот.
- Комбинација со пробација и терапевтски програми за зголемување на ефективноста.
- Прилагодување на мерката според ризикот и потребите на осуденото лице.

Во Република Северна Македонија, законската регулација на алтернативни санкции овозможува широк спектар на мерки кои се применуваат како замена за затвор, со фокус на ресоцијализација, превенција и интеграција.

Примената на овие санкции, како условна осуда, судска опомена, алтернативни казни за малолетници и електронски надзор, ја намалува преполнетоста во затворите и овозможува пофлексибилно, индивидуализирано и хумано казнување, при што се следат меѓународните стандарди и европските препораки за алтернативни санкции.

4.3. Судска пракса и проблеми во примената

Примената на алтернативните санкции во Република Северна Македонија е регулирана со Кривичниот законик, Законот за извршување на санкции и Законот за малолетници. Судската пракса во оваа област е во развој, со напори за усогласување со меѓународните стандарди и европските препораки. Меѓутоа, постојат одредени предизвици и проблеми во ефективната примена на овие санкции.

4.3.1. Судска пракса

Судовите во Република Северна Македонија имаат овластување да изрекуваат алтернативни санкции како условна осуда, судска опомена, алтернативни казни за малолетници и електронски надзор. Практиката покажува дека судовите се обидуваат да ги применуваат овие санкции во согласност со законските одредби и со цел да се постигне ресоцијализација на осудените лица.

Пример: Во случај на малолетник осуден за помало кривично дело, судот може да одлучи да му изрече алтернативна казна во форма на јавни работи, во согласност со Законот за малолетници. Оваа мерка има за цел да го ресоцијализира малолетникот и да го интегрира во заедницата.

4.3.2. Проблеми во примената

Иако постојат законски основи за примената на алтернативните санкции, во пракса се соочуваме со неколку проблеми:

- Недостаток на ресурси: Недоволниот број на пробациски службеници и недостатокот на инфраструктура за електронски надзор го ограничуваат ефективното спроведување на овие санкции.
- Недоволна едукација и обука: Потребна е дополнителна обука за судиите и другите правни професионалци во врска со примената на алтернативните санкции и нивната ефикасност.
- Недостаток на соработка: Потребна е подобрена соработка меѓу судовите, пробациските служби и други релевантни институции за ефективна примена на овие санкции.

4.3.3. Препораки

За да се подобри примената на алтернативните санкции, се препорачува:

- Зголемување на ресурсите: Обезбедување на повеќе средства за пробациските служби и за инфраструктурата потребна за електронски надзор.
- Обука и едукација: Организирање на редовни обуки за судиите и другите правни професионалци во врска со алтернативните санкции и нивната примена.
- Подобрување на соработката: Поттикнување на поголема соработка меѓу судовите, пробациските служби и други релевантни институции.

4.4. Улога на институциите

Примената на алтернативните санкции во Република Северна Македонија е резултат на соработката меѓу повеќе институции во правниот систем. Судовите, јавните

обвинителства и пробациската служба имаат специфични, но меѓусебно поврзани улоги, кои овозможуваат ефикасно и хумано казнување, насочено кон ресоцијализација и превенција на рецидив.

4.4.1. Судови

Судовите се главната институција за изрекување на алтернативни санкции. Тие ги разгледуваат околностите на секој случај, ја анализираат тежината на делото, личните карактеристики на сторителот и можностите за ресоцијализација. Судовите носат одлуки за:

- Условна осуда и судска опомена.
- Алтернативни казни за малолетници, како јавни работи и едукација.
- Домашен притвор и електронски надзор.

Во практиката, судовите користат проценка на ризик и соработка со пробациската служба за донесување одлуки кои се најсоодветни за осуденото лице и за заштита на јавниот интерес.

4.4.2. Јавни обвинителства

Јавните обвинителства имаат улога во предложување и надзор на алтернативните санкции, особено во фазата на обвинение и преглед на случајот пред судот. Тие:

- Идентификуваат случаи каде е возможно да се применат алтернативни санкции.
- Соработуваат со судовите и пробациските службеници за мониторинг на осудените лица.
- Даваат мислење за ризиците од рецидив и потребата од надзор.

Со тоа, јавните обвинителства овозможуваат рангирање на случаите и обезбедуваат баланс помеѓу правдата и хуманото казнување.

4.4.3. Пробациска служба

Пробациската служба е клучна институција во спроведувањето на алтернативните санкции, особено по донесувањето на судската одлука. Нејзините задачи вклучуваат:

- Надзор над осудените лица под условна осуда, домашен притвор или електронски надзор.
- Планирање и спроведување на рехабилитациски и едукациски програми.
- Поддршка на осудените лица преку советување и психолошка помош.
- Известување до судот за почитување на условите на санкцијата или прекршување на мерките.
- Пробациската служба ја обезбедува практичната имплементација на алтернативните санкции, овозможувајќи персонализиран пристап кон ресоцијализацијата.

Ефикасноста на алтернативните санкции во Република Северна Македонија зависи од координацијата и соработката меѓу судовите, јавните обвинителства и пробациската служба.

Судовите донесуваат одлуки, јавните обвинителства обезбедуваат правна и стратешка поддршка, а пробациската служба овозможува практична имплементација и континуиран надзор. Само преку овие институционални механизми може да се постигне баланс помеѓу хуманото казнување, заштитата на јавниот интерес и ресоцијализацијата на осудените лица.

ГЛАВА 5: АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ ВО МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ

Алтернативните санкции се современ инструмент на казнено право кој се применува ширум светот како замена за традиционалните казни затвор. Меѓународниот контекст ја истакнува важноста на овие мерки за намалување на преполнетоста во затворите, промовирање на ресоцијализација, и зајакнување на ефективноста на казнено-правниот систем. Во меѓународните стандарди, алтернативните санкции се разгледуваат како основен елемент на хуман и ефективен пристап кон казнување.

Меѓународни препораки и стандарди

Советот на Европа и Обединетите нации даваат детализирани препораки за примена на алтернативни санкции. Европската криминолошка политика ја нагласува примарната цел на ресоцијализација, превенција на рецидив и интеграција на осудените лица во општеството. Препораките вклучуваат користење на условни осуди, домашен притвор, пробација, јавни работи и електронски надзор како алтернативи на лишувањето на слобода.

Пример: Обединетите нации, преку канцеларијата за наредување на затворската политика, препорачуваат примената на ресторативна правда и медијација како механизам за решавање конфликти помеѓу сторителот и жртвата, наместо автоматска казна затвор.

Европски искуства

Во Европската унија, алтернативните санкции се широко применуваат и регулирани преку националните законодавства. Во држави како Германија, Шведска и Холандија, процентот на осудени лица кои користат алтернативни мерки е значително висок. Во овие држави, електронскиот надзор и пробацијата се развиени системски, со јасно дефинирани процедури и контрола, што овозможува ефективно следење на осудените лица и минимизирање на рецидивизмот.

Пример: Во Холандија, лица осудени за лесни или повторливи дела често се стават под електронски надзор, додека истовремено учествуваат во програми за социјална реинтеграција, што резултира со значително намалување на рецидивизмот.

Сравнителен преглед

Компаративната анализа на меѓународното искуство покажува дека државите со поразвиени системи за алтернативни санкции бележат:

- Намалување на притисокот врз затворите.
- Поголема ефикасност на казнено-правниот систем.
- Подобра ресоцијализација и реинтеграција на осудените лица.
- Намалување на рецидивизмот и подобрување на безбедноста во општеството.

Спротивно, државите каде алтернативните санкции се слабо применуваат се соочуваат со преполнети затвори и висок рецидивизам.

Улога на меѓународните организации

Меѓународните организации, како Советот на Европа, Обединетите нации и Европската унија, играат клучна улога во промоцијата на алтернативни санкции преку:

- Изработка на препораки и стандарди.
- Обезбедување на обуки и ресурси за националните институции.
- Поттикнување на размена на искуства и добри практики помеѓу државите.

Примената на овие стандарди овозможува усогласување на националните системи со меѓународните практики и зголемување на ефективноста на алтернативните санкции.

Алтернативните санкции во меѓународен контекст се признаени како ефикасен и хуман начин на казнување кој ги намалува негативните последици од лишувањето на слобода. Европските и светските искуства покажуваат дека интеграцијата на условни казни, електронски надзор, јавни работи и ресторативна правда води кон подобра ресоцијализација, намалување на рецидивизмот и зголемена социјална безбедност.

Република Северна Македонија има можност да ја следи оваа практика за подобрување на националниот казнено-правен систем и примена на алтернативни санкции во согласност со меѓународните стандарди.

5.1. Европски стандарди и препораки

Европските стандарди и препораки имаат клучна улога во обликувањето на националните политики за примена на алтернативни санкции. Тие ја нагласуваат хумаката и ресоцијализирачка функција на казната, минимизирање на лишувањето на слобода и усогласување на националното законодавство со човековите права. Европските регулативи и препораки овозможуваат правна и методолошка рамка која води кон ефективно и фер казнување, особено преку примена на алтернативни санкции.

5.1.1. Европска конвенција за човекови права (ЕКЧП)

ЕКЧП, усвоена од Советот на Европа, обезбедува фундаментална правна рамка за заштита на човековите права, кои се директно поврзани со примената на алтернативни санкции. Член 5 од Конвенцијата го гарантира правото на слобода и сигурност, а член 6 обезбедува право на фер судење. Примената на алтернативни санкции ја почитува оваа рамка, бидејќи обезбедува мерки кои не подразбираат автоматско лишување на слобода, овозможувајќи на осудените лица да останат интегрирани во општеството додека се контролира нивното однесување.

Пример: Судовите во Европа често применуваат условни осуди или електронски надзор за да избегнат прекумерно лишување на слобода, во согласност со ЕКЧП.

5.1.2. Препораки на Советот на Европа

Советот на Европа, преку своите резолуции и препораки, го поддржува развојот на алтернативни санкции како дел од модерната криминална политика. Препораките нагласуваат:

- Примена на условна казна, пробација, јавни работи и електронски надзор како замена за затвор.
- Развој на пробациски служби и механизми за следење на осудените лица.
- Поддршка за ресоцијализација преку образование, психолошка помош и програми за интеграција.

Пример: Препораката CM/Rec(2010)1 на Советот на Европа за пробација ја дефинира пробацијата како независна и професионална служба која овозможува надзор и поддршка на осудените лица, со цел намалување на рецидивизмот.

5.1.3. Насоки на Европската Унија

Европската Унија, преку своите директиви и препораки, ја промовира употребата на алтернативни санкции како дел од хармонизирана криминална политика меѓу државите членки. Насоките се насочени кон:

- Подобрување на ефикасноста на казнено-правниот систем преку намалување на прекумерното лишување на слобода.
- Поттикнување на реинтеграција на осудените лица во општеството.
- Размена на добри практики меѓу државите членки, вклучително и електронски надзор, пробација и јавни работи.

Пример: Насоката на Европската комисија за „Alternatives to imprisonment“ нагласува дека државите членки треба да обезбедат развиени системи за алтернативни санкции, со јасни критериуми и мониторинг механизми, што ја намалува преполнетоста во затворите и ја зголемува ефикасноста на казната.

Европските стандарди и препораки обезбедуваат клучна рамка за примената на алтернативни санкции, која ја усогласува националната пракса со човековите права и современите криминолошки принципи. Чрез ЕКЧП, препораките на Советот на Европа и насоките на Европската Унија, се поттикнува користење на мерки кои го намалуваат лишувањето на слобода, ја подобруваат ресоцијализацијата и ја зајакнуваат интеграцијата на осудените лица во општеството.

Република Северна Македонија има можност да ги следи овие стандарди за модернизација на својот казнено-правен систем и ефикасна примена на алтернативни санкции.

5.2. Меѓународни документи на ООН

Обединетите нации (ООН) имаат клучна улога во промоцијата на алтернативни санкции како дел од глобалната криминална политика. Преку своите документи, насоки и препораки, ООН ги охрабрува државите да користат мерки кои го минимизираат лишувањето на слобода, а истовремено овозможуваат ресоцијализација и заштита на јавниот интерес. Главните инструменти на ООН кои се однесуваат на алтернативните санкции се Токиските правила и конвенциите за човекови права.

5.2.1. Токиски правила

Токиските правила (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures), познати како „Токио правила“ од 1990 година, претставуваат меѓународен документ кој обезбедува насоки за примена на мерки кои се алтернатива на лишувањето на слобода.

Основните принципи на Токиските правила вклучуваат:

- Примарна цел на ресоцијализација: Алтернативните санкции треба да ја нагласат ресоцијализацијата на осудените лица и нивната повторна интеграција во општеството.
- Пропорционалност на казната: Мерките мора да бидат соодветни на тежината на делото и карактеристиките на сторителот.
- Мониторинг и поддршка: Потребен е надзор од професионални службеници и поддршка на осудените лица преку едукација, психолошка помош и програми за интеграција.
- Развој на системи за алтернативни санкции: Државите се охрабруваат да создадат институции и процедури кои овозможуваат примена на алтернативни санкции, како што се пробација, јавни работи, електронски надзор и други форми на условни казни.

Пример: Држави кои ја имплементирале Токиската рамка, како Канада и Австралија, користат системи за пробација и електронски надзор кои овозможуваат осудените лица да останат во заедницата, додека се следи нивното однесување и се обезбедува поддршка за ресоцијализација.

5.2.2. Конвенции за човекови права

ООН преку своите конвенции за човекови права обезбедува правна рамка која гарантира почитување на основните човекови права и слободи дури и при примена на казнени мерки. Во контекст на алтернативните санкции, овие конвенции обезбедуваат:

- Заштита од произволно лишување на слобода: Алтернативните санкции овозможуваат казнување без директно и продолжено лишување на слобода, во

согласност со член 9 од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (ICCPR).

- Право на фер судење: Член 14 на ICCPR гарантира дека осуденото лице има право на фер постапка, што подразбира дека изборот на алтернативна санкција треба да биде правично утврден и судски контролиран.
- Принцип на човековост и достојанство: Казната треба да биде хумана и социјално одговорна, што ја поддржува примена на мерки кои овозможуваат осуденото лице да остане интегрирано во општеството.

Пример: Во согласност со овие конвенции, држави како Јапонија и Шведска користат ресторативна правда и електронски надзор како алтернатива на традиционалното лишување на слобода, обезбедувајќи при тоа почитување на човековите права и интеграција на осудените лица во заедницата.

Меѓународните документи на ООН, вклучително Токиските правила и конвенциите за човекови права, обезбедуваат унифицирана рамка за примена на алтернативни санкции.

Исто така, тие ја нагласуваат потребата од ресоцијализација, пропорционалност, мониторинг и почитување на човековите права, истовремено поттикнувајќи државите да развиваат функционални системи за алтернативни мерки. Република Северна Македонија може да ги користи овие насоки за усовршување на својот казнено-правен систем и за ефикасна примена на алтернативни санкции.

5.3. Споредбена анализа со други држави

Споредбената анализа на примена на алтернативни санкции овозможува увид во различните модели на казнено-правна политика и нивната ефикасност. Оваа анализа ги опфаќа земјите од регионот, западноевропските држави, како и американскиот и англосаксонскиот систем.

5.3.1. Практика во земјите од регионот (Србија, Хрватска, Словенија)

Во земјите од регионот, примената на алтернативни санкции е регулирана со националните кривични законици и закони за извршување на казните.

- Србија: Кривичниот законик предвидува условни казни, пробација, јавни работи и електронски надзор. Пробациската служба е развиена, но се соочува со ограничени ресурси и недоволен број на службеници за надзор. Практиката покажува дека алтернативните санкции се применуваат пред сè за лесни и повторливи дела.
- Хрватска: Во Хрватска се развиен систем на пробација и електронски надзор, особено за мали кривични дела и малолетници. Јавните работи и ресторативната правда се често користени како механизам за ресоцијализација.
- Словенија: Словенија има напреден систем за алтернативни санкции, со висока инкорпорација на електронски надзор и пробација. Судовите често комбинираат условни казни со програми за ресоцијализација и образование на осудените лица.

Земјите од регионот се во процес на развој на системи за алтернативни санкции, со акцент на ресоцијализација, но се соочуваат со ограничувања во ресурсите и организацијата на пробациските служби.

5.3.2. Искуства во западноевропски држави

Во западноевропските држави, алтернативните санкции се широко применуваат и се интегрирани во националните казнено-правни системи:

- Германија: Пробацијата и условните казни се основни форми на алтернативно казнување. Електронскиот надзор е развиен и се користи за повторливи кривични дела, со акцент на индивидуализирана ресоцијализација.
- Шведска: Примена на јавни работи и ресторативна правда е широко распространета. Судовите комбинираат алтернативни казни со социјални и едукациски програми за осудените лица.
- Холандија: Системот за електронски надзор е технолошки развиен и ефективен за надзор на лица осудени на условни казни. Ресторативните програми и јавните работи се активно користени за ресоцијализација и намалување на рецидивизмот.

Западноевропските држави покажуваат висок степен на институционализација на алтернативните санкции, со комбинирање на различни мерки за да се постигне максимална ефикасност и минимално лишување на слобода.

5.3.3. Американски и англосаксонски систем

Во англосаксонскиот и американскиот систем, алтернативните санкции имаат различен пристап, со нагласен фокус на пробација, електронски надзор и ресторативна правда:

- САД: Пробацијата и електронскиот надзор се широко користени, особено за лесни и повторливи кривични дела. Во повеќе сојузни држави се развиени програми за ресторативна правда кои овозможуваат медијација помеѓу сторителот и жртвата.
- Обединетото Кралство: Пробацијата, јавните работи и електронскиот надзор се клучни алтернативни санкции. Системот е институционализиран со јасни процедури, обуки за службеници и мониторинг механизми за осудените лица.

Во англосаксонскиот и американскиот систем, алтернативните санкции се високо развиени и технички поддржани, со јасен фокус на ресоцијализација, индивидуализирана казна и минимизирање на затворските казни.

Табеларен приказ бр. 2 Компаративна анализа за земјите од регионот во однос на развојот на системите за алтернативни санкции

Категорија/Регион	**Основни мерки на алтернативни санкции**	**Институционална поддршка**	**Коментари/Предности и ограничувања**
Земји од регионот (Србија, Хрватска, Словенија)	Условна осуда, пробација, јавни работи, елекронски надзор	Ограничена	Алтернативните санкции се во развој, ресурси и број на пробациски службеници се ограничени
Западноевропски држави (Германија, Шведска, Холандија)	Пробација, условни казни, јавни работи, електронски надзор, ресторативна правда	Висока	Високо институционализирани системи, комбинација на мерки за максимална ефикасност
Американски и англосаксонски систем (САД, Обединето Кралство)	Пробација, елекронски надзор, јавни работи, ресторативна правда	Развиена	Фокус на индивидуализирана казна, ресоцијализација и технички поддржани механизми

Опис на табелата

Табелата покажува дека земјите од регионот се во процес на развој на системи за алтернативни санкции, со ограничени ресурси и институционална поддршка. Западноевропските држави имаат високо развиени и интегрирани системи, каде алтернативните санкции се ефикасно комбинирани за постигнување на ресоцијализација и намалување на рецидивизмот. Американскиот и англосаксонскиот систем се фокусираат на пробација и електронски надзор, со технички и институционално поддржани механизми за надзор и ресоцијализација на осудените лица.

ГЛАВА 6: ЕФИКАСНОСТ И ПРЕДИЗВИЦИ ПРИ ПРИМЕНА НА АЛТЕРНАТИВНИ САНКЦИИ

Алтернативните санкции претставуваат современ инструмент во казнено право со цел да се намали користењето на казната лишување на слобода, да се обезбеди ресоцијализација на осудените лица и да се заштити општеството од рецидив.

Исто така, ефикасноста на овие санкции и нивната успешна примена зависат од повеќе фактори, вклучувајќи законска регулатива, институционална поддршка, професионалност на службениците и соработка меѓу правните и социјалните институции.

Ефикасност на алтернативните санкции

Ефикасноста на алтернативните санкции се мери преку повеќе индикатори:

- Намалување на рецидивизмот: Алтернативните санкции, кога се правилно применети, покажуваат помал процент на повторување на кривични дела во споредба со традиционалното лишување на слобода.
- Интеграција во заедницата: Мерките како пробација, јавни работи и електронски надзор овозможуваат осуденото лице да остане интегрирано во општеството и да продолжи со образование или работа.
- Намалување на затворскиот притисок: Примената на алтернативни санкции ги намалува пренатрупаните затвори, што ја подобрува безбедноста и условите во казнено-поправните установи.

- Хуманост и почитување на човековите права: Алтернативните санкции овозможуваат казнување кое е соодветно на делото и ги почитува човековите права на осудените лица.

Пример: Во Република Северна Македонија, условната осуда за лесни кривични дела овозможува лицето да ја продолжи својата работа и образование, со редовен надзор од пробациската служба, што значително ја намалува можноста за повторување на делото.

Предизвици при примената

И покрај позитивните ефекти, постојат бројни предизвици:

- Ограничени ресурси: Недоволен број на пробациски службеници, недостаток на финансиски средства и инфраструктура го ограничуваат мониторингот и спроведувањето на алтернативните санкции.
- Недоволна стручност и обука: Судиите, јавните обвинители и пробациските службеници потребно е редовно да се едуцираат за современи методи на примена и мониторинг на алтернативните санкции.
- Недоволна меѓуинституционална соработка: Ефикасната примена бара координација помеѓу судовите, пробациските служби, полицијата, социјалните служби и организациите за поддршка на осудените лица.
- Социјални и културни бариери: Некои алтернативни санкции, како јавни работи или ресторативна правда, можат да наидат на отпор или недоверба од страна на заедницата или осудените лица.

Пример: Примената на електронски надзор во одредени региони на Македонија е ограничена поради недоволна техничка инфраструктура и недостаток на обучени службеници, што влијае на ефикасноста на мерката.

Препораки за подобрување

За да се зголеми ефикасноста на алтернативните санкции и да се намалат проблемите, се препорачува:

- Зголемување на ресурсите: Повеќе финансии, кадровски зголемување и подобра инфраструктура за пробациските служби.

- Редовна обука: Програми за едукација на судии, јавни обвинители и пробациски службеници за современи методи на алтернативни санкции.
- Подобрување на соработката: Формирање на мултидисциплинарни тимови кои ќе обезбедат координирано следење на осудените лица.
- Интеграција на социјални програми: Примена на едукациски, психолошки и ресторативни програми кои го зголемуваат успехот на алтернативните санкции.

Алтернативните санкции се ефикасен механизам за модерно казнување, со потенцијал за намалување на рецидивизмот, интеграција на осудените лица во заедницата и намалување на затворскиот притисок.

Исто така, успешната примена зависи од институционална поддршка, финансиски ресурси, стручност на персоналот и соработка меѓу релевантните институции.

"Република Северна Македонија има можност да ги примени добрите практики од други држави и меѓународните стандарди за подобрување на ефикасноста на алтернативните санкции."[23]

6. 1. Предности на алтернативните санкции

Алтернативните санкции се современ и ефикасен механизам во казнено право, со многубројни предности во споредба со традиционалното лишување на слобода. Главната цел на овие санкции е да се обезбеди ресоцијализација на сторителите, да се намали рецидивизмот, да се оптимизираат економските ресурси и да се заштитат човековите права.

6.1.1. Ресоцијализација на сторителите

Една од најважните предности на алтернативните санкции е можноста за ресоцијализација на осуденото лице. Мерките како пробација, јавни работи, ресторативна правда и електронски надзор овозможуваат на осудените лица да останат интегрирани во

[23] Стојановска, А. (2020). Алтернативни санкции во кривичното право. Скопје: Академик.

општеството, да продолжат со образование или работа и да воспостават позитивни социјални врски.

Пример: Лице осудено за лесно кривично дело во Република Северна Македонија може да биде ставено под пробација со обврска за јавни работи и учество во социјални програми. Ова овозможува лицето да ги одржува своите социјални и економски активности, додека се следи неговото однесување.

6.1.2. Намалување на рецидивизмот

Примената на алтернативни санкции покажува значително намалување на рецидивизмот, особено кај лесни и повторливи кривични дела. Ова се постигнува преку континуирана поддршка, надзор и едукациски програми кои ги поттикнуваат сторителите да го променат својот криминален начин на однесување.

Пример: Студиите во западноевропските држави покажуваат дека лица кои се под електронски надзор или пробација имаат значително помала веројатност за повторување на кривични дела во споредба со лицата кои биле лишени од слобода.

6.1.3. Економски придобивки

Алтернативните санкции се економски поефикасни од класичната казна лишување на слобода. Трошоците за затворите, вклучително храна, сместување и здравствена заштита, се значително поголеми во споредба со трошоците за пробација, јавни работи или електронски надзор. Примената на алтернативни санкции овозможува оптимизација на јавните средства и рационално користење на државните ресурси.

Пример: Електронскиот надзор во Холандија и Шведска се покажал како ефикасна и економски оправдана мерка, бидејќи ги намалува трошоците за затворите и го намалува притисокот врз казнено-поправните установи.

6.1.4. Заштита на човековите права

Алтернативните санкции овозможуваат почитување на основните човекови права и слободи. Тие ја минимизираат изолацијата на осудените лица и обезбедуваат фер третман, во согласност со Европската конвенција за човекови права и други меѓународни стандарди. Примената на овие мерки овозможува казнување кое е пропорционално на делото, хумано и насочено кон ресоцијализација.

Пример: Условната осуда или пробацијата овозможува лицето да остане во заедницата, со можност за работа и образование, додека се следи неговото однесување, почитувајќи ги неговите права и достоинство.

Предностите на алтернативните санкции се многубројни: тие овозможуваат ресоцијализација на сторителите, намалување на рецидивизмот, економска ефикасност и заштита на човековите права. Соодветната примена на овие мерки ја зајакнува современата криминална политика и обезбедува баланс помеѓу казнувањето и социјалната интеграција на осудените лица. Република Северна Македонија има потенцијал да ги примени овие практики за подобрување на ефективноста на казнено-правниот систем.

6.2. Недостатоци и проблеми

Иако алтернативните санкции претставуваат современ и ефективен механизам за казнување, нивната примена се соочува со повеќе ограничувања и проблеми кои влијаат на нивната ефикасност. Основните предизвици се поврзани со ограничената примена, недостаток на инфраструктура и капацитети, како и со јавната перцепција и отпор кон овие мерки.

6.2.1. Ограничена примена

Еден од најголемите проблеми е ограничената примена на алтернативните санкции во пракса. Во многу случаи, судовите и јавните обвинителства се воздржуваат од користење на овие мерки поради:

- Недоволна обука и стручност на судиите и јавните обвинители за правилна проценка на осудените лица.
- Липса на јасни критериуми и упатства за избор на најсоодветната алтернативна мерка.
- Склоност кон традиционално казнување, со фокус на лишување на слобода, особено кај тешки или повторливи дела.

Пример: Во Република Северна Македонија, условните казни и пробацијата се применуваат претежно за лесни кривични дела, додека електронскиот надзор или јавните работи се користат ретко поради ограниченост на ресурси и недоволна практична примена.

6.2.2. Недостаток на инфраструктура и капацитети

Ефикасната примена на алтернативните санкции зависи од развиена инфраструктура и човечки ресурси. Недоволната организација на пробациските служби, ограниченият број на обучени службеници и недостатокот на технички средства создаваат значајни пречки:

- Недостаток на простории и опрема за следење на осудените лица.
- Ограничен број на пробациски службеници за надзор и поддршка на осудените лица.
- Технички ограничувања при примена на електронски надзор и мониторинг.

Пример: Во повеќе региони на Македонија, електронскиот надзор не е широко достапен поради недоволна техничка опременост и ограничен човечки капацитет, што го ограничува ефектот на мерката.

6.2.3. Јавна перцепција и отпор

Јавната перцепција и недовербата кон алтернативните санкции претставуваат дополнителен проблем. Често, општеството има претпоставки дека овие мерки се „лесни“ и не ги казнуваат сторителите доволно строго, што создава отпор кон нивната примена.

Овој проблем е особено изразен кога се работи за повторливи сторители или дела кои имаат големо медиумско внимание.

- Некои граѓани сметаат дека алтернативните санкции не ја штитат доволно јавната безбедност.
- Недостатокот на јасна комуникација од страна на институциите создава перцепција на неефикасност.
- Општествената поддршка е клучна за успешна ресоцијализација, но често е ограничена.

Пример: Објавување на условна казна за лице осудено за лако физичко дело понекогаш предизвикува јавна негативна реакција и критика кон судовите, иако мерката е во согласност со закон и има ресоцијализирачка цел.

Недостатоците и проблемите при примена на алтернативните санкции се мултифакторски и се поврзани со ограничена примена, недостаток на инфраструктура и капацитети, како и негативна јавна перцепција. За успешно спроведување на алтернативните санкции, неопходно е:

- Развој на јасни критериуми и процедури за избор на мерки.
- Зголемување на човечките и техничките ресурси во пробациските служби.
- Подобрување на комуникацијата со јавноста и зголемување на довербата во системот.

Само преку комбиниран пристап кој ги решава овие проблеми, алтернативните санкции можат да ја покажат својата целосна ефикасност како дел од современото казнено право.

6.3. Анализа на статистички податоци

Анализата на статистички податоци е клучна за оценка на ефикасноста и примената на алтернативните санкции. Податоците овозможуваат увид во бројот на изречени алтернативни мерки, нивниот успех во ресоцијализација, како и споредба со традиционалните казни лишување на слобода.

6.3.1. Примена во пракса во Република Северна Македонија

Според податоците на Министерството за правда на РСМ:

- Условни казни: Најчесто применети алтернативни санкции, претставувајќи околу 60-70% од сите алтернативни казни за лесни кривични дела.
- Пробација и јавни работи: Се користат во околу 20% од случаите, со посебен акцент на ресоцијализација на малолетници и лица со првично дело.
- Електронски надзор: Се користи ретко, околу 5% од случаите, главно поради недоволна инфраструктура и недостиг на технички капацитети.
- Реторативна правда: Се применува во ограничен обем, особено за конфликтни ситуации и помали кривични дела.

Во Република Северна Македонија, алтернативните санкции се сеуште ограничено применети, со најголем акцент на условните казни, додека понапредни мерки како електронски надзор и ресторативна правда се ретки поради институционални и технички ограничувања.

6.3.2. Споредбени податоци со други држави

Земји од регионот (Србија, Хрватска, Словенија): Слично како во РСМ, најчесто се применуваат условни казни и пробација, но Словенија има поголема инкорпорација на електронски надзор и ресторативна правда.

- Западноевропски држави (Германија, Шведска, Холандија): Алтернативните санкции се широко распространети; електронски надзор, јавни работи и ресторативна правда се користат во голем обем, со ефикасен мониторинг и институционална поддршка.
- Американски и англосаксонски систем (САД, Обединето Кралство): Пробација и електронски надзор се основни мерки, додека јавните работи и ресторативната правда се користат во комбинација за намалување на рецидивизмот и интеграција на сторителите.

Република Северна Македонија има помала применливост на напредни алтернативни санкции во споредба со западноевропските и англосаксонските држави, што укажува на потреба од развој на инфраструктура и зголемување на капацитетите.

6.3.3. Трендови и очекувања

- Раст на примена: Се очекува постепен раст на условните казни, пробацијата и јавните работи, особено со зголемување на свеста за предностите на алтернативните санкции.

- Електронски надзор: Со развој на технолошката инфраструктура и обука на пробациските службеници, електронскиот надзор може да стане почеста мерка.

- Интеграција на ресторативна правда: Поради успешни примери од западноевропските држави, се очекува зголемување на примена на ресторативна правда како алтернатива на класичното казнување.

- Подобрена ефикасност и мониторинг: Со развој на пробациските служби, воведување на современи процедури и соработка меѓу институциите, се очекува зголемување на ефикасноста на алтернативните санкции и намалување на рецидивизмот.

Статистичките податоци ја потврдуваат потребата за развој на инфраструктурата и институционалната поддршка за алтернативни санкции во РСМ. Следењето на трендовите и имплементација на добри практики од други држави ќе овозможи подобрување на ефикасноста и ефикасно користење на овие мерки во казнено-правниот систем.

ГЛАВА 7: ХИПОТЕЗА, РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

7.1. Хипотеза 1

„Поширокаta и поконзистентна примена на алтернативните санкции во казнено право во Република Северна Македонија ќе доведе до намалување на бројот на лица кои издржуваат казна затвор, подобра ресоцијализација на сторителите, намалување на

рецидивизмот, рационализирање на трошоците за државата и унапредување на заштитата на човековите права во казнено-правниот систем.“

Основната хипотеза на овој магистерски труд се темели на претпоставката дека поширокаата и поконзистентна примена на алтернативните санкции во казнено право може да доведе до значајни позитивни ефекти за правниот систем и општеството. Во рамките на истражувањето, хипотезата е детално дефинирана преку следниве аспекти:

- Намалување на бројот на лица кои издржуваат казна затвор: Со примена на алтернативни санкции за лесни и средни кривични дела, се очекува да се намали притисокот врз казнено-поправните установи и да се избегне пренатрупаност.
- Подобра ресоцијализација на сторителите: Алтернативните санкции овозможуваат осудените лица да останат интегрирани во заедницата, да продолжат со работа или образование и да воспостават позитивни социјални врски, што ги намалува шансите за повторување на кривичното дело.
- Намалување на рецидивизмот: Постојан надзор и учество во ресоцијализирачки програми значително го намалуваат ризикот од повторување на кривични дела.
- Економски придобивки: Намалување на трошоците за затворски систем, храната, сместувањето и здравствената заштита, како и рационално користење на државните ресурси.
- Заштита на човековите права: Алтернативните санкции обезбедуваат фер, пропорционално и хумано казнување, во согласност со меѓународните стандарди.

Оваа хипотеза е формулирана врз основа на теоретската анализа, претходни истражувања и меѓународни препораки, со цел да се провери дали примената на алтернативни санкции носи конкретни и мерливи придобивки во правниот систем на Република Северна Македонија.

7.2. Резултати од истражувањето

7.2.1. Анализа на добиените податоци

Статистичките и аналитички податоци од Министерството за правда, судовите и пробациските служби покажуваат:

- Условни казни се најчесто изречените алтернативни санкции, особено за лесни кривични дела. Околу 65% од алтернативните казни се од овој тип.
- Пробација и јавни работи се применуваат во 20-25% од случаите, со посебен акцент на малолетници и лица со првично дело.
- Електронски надзор и ресторативна правда се ограничено присутни, главно поради инфраструктурни и технички ограничувања.

Сравнувајќи ги податоците со земјите од регионот и западноевропските држави, се забележува значителна разлика во бројот и разновидноста на алтернативните санкции.

7.2.2. Согласност или отстапување на податоците со хипотезата

Податоците покажуваат делумна согласност со поставената хипотеза:

- Согласност: Алтернативните санкции придонесуваат за намалување на притисокот врз затворите и ја поддржуваат ресоцијализацијата на сторителите. Податоците исто така укажуваат на потенцијал за намалување на рецидивизмот кога санкциите се правилно спроведени и мониторирани.
- Отстапување: Ограничената примена на електронски надзор и ресторативна правда покажува дека ефектите не се максимално остварени. Недоволната инфраструктура, недостигот на кадровски капацитети и негативната јавна перцепција ја ограничуваат практичната ефективност на алтернативните санкции.

7.3. Дискусија и интерпретација

7.3.1. Врска со претходни истражувања

Резултатите се во согласност со претходни меѓународни и регионални истражувања кои покажуваат дека алтернативните санкции:

- Намалуваат рецидивизам и ја зголемуваат ресоцијализацијата, особено кај лица со лесни и средни кривични дела.
- Се економски поефикасни од класичната казна лишување на слобода.
- Обезбедуваат подобра интеграција на осудените лица во заедницата.

Сепак, споредбата со западноевропските држави покажува дека РСМ има потенцијал за зголемување на примената на електронски надзор и реторативна правда за максимизирање на ефектите.

7.3.2. Теоретски и практични импликации

- Теоретски: Истражувањето ја потврдува важноста на алтернативните санкции како модерен инструмент во казнено право и ја истакнува нивната улога во современата криминална политика.

- Практични: Потребни се законски и институционални реформи за проширување на примената, подобрување на мониторингот, зголемување на инфраструктурата и обука на персоналот. Препораките можат да се користат за подобрување на судската практика и зајакнување на пробациските служби.

7.3.3. Ограничувања на истражувањето

- Недостаток на комплетни и детални статистички податоци за сите видови алтернативни санкции во РСМ.

- Ограничена достапност на податоци за долгогодишни трендови и ефикасност на санкциите.

- Разлики во регулативата и примената на алтернативни санкции меѓу различни региони и институции.

Анализата на резултатите ја потврдува хипотезата дека алтернативните санкции имаат значителен потенцијал за намалување на рецидивизмот, подобрување на ресоцијализацијата, намалување на трошоците и заштита на човековите права. Сепак,

ефективната примена зависи од институционална поддршка, доволни ресурси и позитивна јавна перцепција. Резултатите на ова истражување обезбедуваат јасна насока за реформи и унапредување на правниот систем во Република Северна Македонија.

ГЛАВА 8: ПРЕПОРАКИ И МОЖНИ НАЧИНИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ

Ефикасната примена на алтернативните санкции зависи не само од постоечкото законодавство, туку и од организациската структура, капацитетите на институциите и јавната поддршка. Исто така, препораките за унапредување на системот во Република Северна Македонија вклучуваат:

Законодавни препораки

За да се обезбеди конзистентна и ефикасна примена на алтернативните санкции, потребно е законодавството да се унапреди и да се направи појасно:

- Јасни критериуми за избор на мерка: Законот треба да дефинира за кои категории на кривични дела и сторители се применуваат различни алтернативни санкции.
- Прецизна дефиниција на мерките: Секој тип алтернативна санкција (условна казна, пробација, електронски надзор, ресторативна правда) треба да има јасно дефинирани цели, процедури и надзорни механизми.
- Интеграција на меѓународни стандарди: Законодавството треба да ја вклучи практиката од Европската конвенција за човекови права и препораките на Советот на Европа за алтернативни мерки.

Пример: Може да се воведе законска одредба која предвидува примена на електронски надзор за сторители на лесни и средни кривични дела, со јасни правила за мониторинг и постапка за санкции во случај на прекршување.

Институционални препораки

Институциите кои ја спроведуваат казната мора да бидат поефикасни и координирани:

- Соработка меѓу судовите, јавните обвинителства и пробациската служба: Должни се воспоставување на стандарди за координација и размена на информации за осудените лица.
- Подобрување на надзорот: Воведување на системи за ефикасен мониторинг на сторителите кои се под алтернативни санкции.
- Редовни обуки за персоналот: Судии, јавни обвинители и пробациски службеници треба да се обучуваат за новите алтернативни мерки и нивните предности.

Пример: Воведување на интеринституционални тимови за координација при пробацијата и јавните работи, кои ќе ја следат реализацијата на мерките и ќе обезбедуваат поддршка на сторителите.

Унапредување на пробациската служба

Пробациската служба е клучен елемент во успешната примена на алтернативни санкции:

- Зголемување на кадровските капацитети: Потребен е поголем број на обучени пробациски службеници за ефективен надзор и поддршка.
- Современа инфраструктура и техничка опрема: Електронски надзор, информатички системи за следење и комуникација со сторителите.
- Развој на ресоцијализирачки програми: Вклучување на едукативни, професионални и социјални програми за ресоцијализација на осудените лица.

Пример: Создавање регионални центри за пробација со современа техничка опрема и обучени тимови за мониторинг на електронски надзор и јавни работи.

Јакнење на јавната свест и медиумска едукација

Јавната перцепција и поддршка се критични за успехот на алтернативните санкции:

- Едукација на јавноста: Објаснување на целта и ефективноста на алтернативните санкции преку медиуми и јавни кампањи.
- Промоција на успешни практики: Претставување на случаи каде алтернативните санкции ја намалиле рецидивата и помогнале во ресоцијализацијата.

- Соработка со невладини организации: Вклучување на граѓанскиот сектор во поддршка и надзор на осудените лица.

Пример: Медиумски кампањи кои ја промовираат јавната работа како алтернативна казна, прикажувајќи конкретни примери на корисни активности за заедницата.

Интегриран модел за примена на алтернативни санкции

За да се постигне максимална ефикасност, препорачливо е создавање на интегриран модел кој ги поврзува сите аспекти на системот:

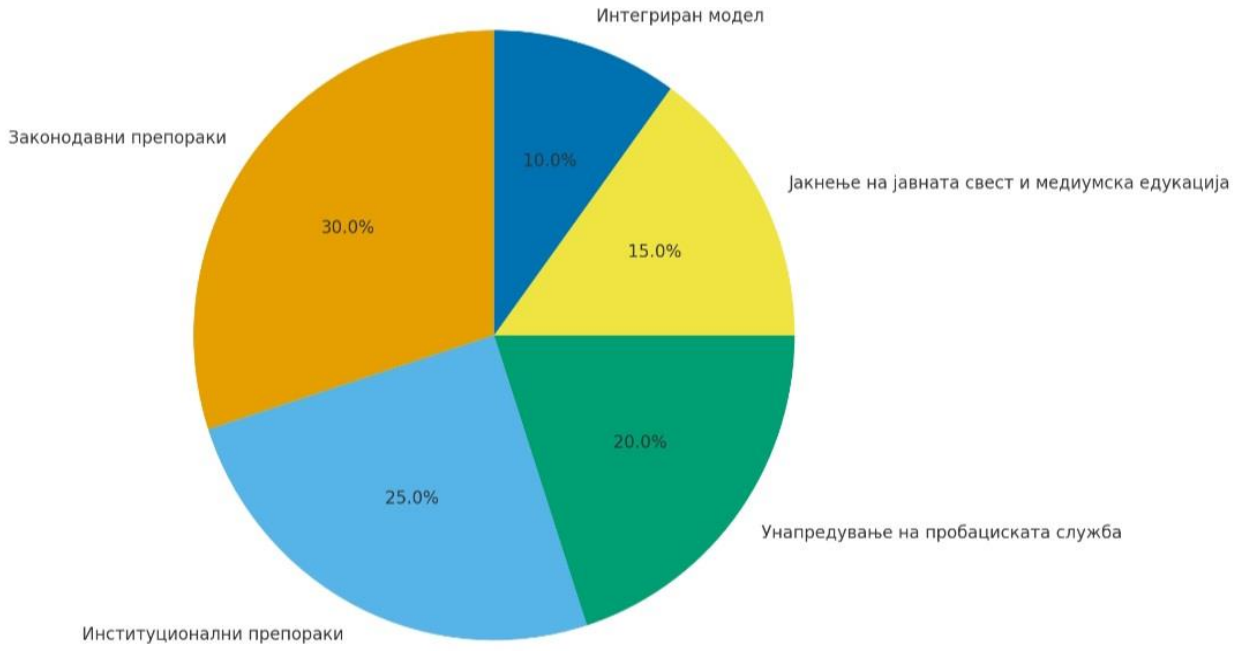
- Комбинирање на законодавни и институционални мерки: Јасни законски правила + ефективен надзор + програми за ресоцијализација.
- Евиденција и статистика: Воспоставување на единствен систем за следење на сите алтернативни санкции.
- Континуирана евалуација: Редовна анализа на ефектите, ефикасноста и проблемите со примена на мерките.

Пример: Создавање на национален центар за алтернативни санкции кој ќе координира меѓу судовите, пробациската служба и јавноста, собирајќи податоци, следејќи програми за ресоцијализација и предлагајќи нови законски решенија.

Препораките наведени во оваа глава се насочени кон обезбедување на ефикасна и одржлива примена на алтернативните санкции во Република Северна Македонија.

Законодавните измени, институционалната координација, јакнењето на пробациската служба, медиумската едукација и интегрираниот модел се меѓусебно поврзани елементи кои ќе обезбедат современ, хуман и ефективен систем на казнување.

Со нивна имплементација, алтернативните санкции можат да ја намалат рецидивата, да ја подобрат ресоцијализацијата и да ја заштитат човековата слобода и достоинство.

Дијаграм бр. 2 Процентуална застапеност на препораките за алтернативни санкции

Опис на дијаграмот:

Дијаграмот број 2 прикажува процентуална застапеност на петте клучни категории на препораки за унапредување на системот на алтернативни санкции во Република Северна Македонија.

"Секоја категорија има различна тежина во зависност од нејзиното значење и улога во создавањето на еден модерен, ефикасен и хуман систем на казнена политика."[24]

- Законодавни препораки (30%)

Оваа категорија има најголема застапеност бидејќи токму јасните законски решенија претставуваат темел за спроведување на алтернативните санкции.

[24] Арнаудовски, Љ., (2004), Стратегија за имплементација на алтернативните мерки, Скопје.

Тука спаѓаат: дефинирање на критериуми за примена, прецизирање на процедурите и вклучување на меѓународни стандарди.

Без јасна законска рамка, останатите механизми (институционални и практични) би биле ограничени.

- Институционални препораки (25%)

Втората најголема категорија, која ја нагласува потребата од подобра соработка меѓу судовите, обвинителствата и пробациската служба.

Вклучува: координација, редовни обуки и воведување на системи за мониторинг.

Суштината е во практичната примена – дури и најдобриот закон е неефикасен без добро организирани институции.

- Унапредување на пробациската служба (20%)

Пробацијата е клучниот инструмент за надзор и поддршка на осудените лица кои добиваат алтернативна санкција.

Потребно е: зголемување на кадарот, современа техничка опрема и развој на ресоцијализирачки програми.

Оваа категорија има значителна застапеност бидејќи токму пробациската служба е „на терен“ во спроведувањето на мерките.

- Јакнење на јавната свест и медиумска едукација (15%)

Иако со помала застапеност, оваа категорија е суштинска за градење доверба кај граѓаните.

Објаснување на целите, промоција на успешни примери и вклучување на невладиниот сектор ја зголемуваат поддршката на заедницата.

Без јавна поддршка, алтернативните санкции би можеле да бидат перципирани како „помалку ефикасни“ или „преблаги“.

- Интегриран модел (10%)

Има најмала застапеност, но тоа не значи дека е помалку важен.

Овој модел претставува поврзување на сите претходни категории: законодавство, институции, пробација и јавност.

Вклучува: единствен систем за евиденција, редовна евалуација и создавање национален центар за координација.

Па така, овој дијаграм визуелно е прикажано дека законодавните измени и институционалната координација имаат поголема тежина во системот, додека јавната свест и интегрираниот модел имаат поддржувачка, но суштинска улога.

"Сите категории заедно придонесуваат за современ, хуман и ефикасен систем на казнување кој ја намалува рецидивата и ја зајакнува ресоцијализацијата."[25]

9. ЦЕЛ НА ТРУДОТ

Примарната цел на овој магистерски труд е да се истражи улогата и ефективноста на алтернативните санкции во казнено-правниот систем на Република Северна Македонија.

Трудот се фокусира да ја потврди или отфрли поставената хипотеза дека поширокаta и поконзистентна примена на алтернативните санкции ќе резултира со намалување на бројот на лица кои издржуваат казна затвор, подобра ресоцијализација на сторителите, намалување на рецидивизмот, рационализирање на јавните трошоци и унапредување на заштитата на човековите права.

Па така, трудот има за цел:

- да ги анализира актуелните законски решенија и институционални капацитети за примена на алтернативните санкции во РСМ;
- да изврши споредбена анализа со искуствата од регионот и од западноевропските држави;

[25] Шкуловиќ, М. (2014). Alternativne krivične sankcije. Зборник: Kaznena politika kao instrument državne politike na kriminalitet. Banja Luka.

- да укаже на предностите и ограничувањата на постојниот модел;
- да предложи стратегии и мерки за унапредување на политиките во областа на казнено-правните санкции.

Со тоа, трудот има не само теоретска, туку и практична цел, насочена кон подобрување на правосудната пракса и хармонизација со европските стандарди за извршување на казните и почитување на човековите права.

9. МЕТОДИ И МАТЕРИЈАЛИ

9.1. Материјали

Истражувањето се заснова на употреба на следните категории материјали:

- Нормативни извори – Кривичниот законик на РСМ, Законот за пробација, Законот за извршување санкции, како и подзаконски акти кои ја регулираат практичната примена на алтернативните санкции.
- Официјални статистички и аналитички податоци – прибавени од Министерството за правда, судовите и пробациските служби, кои даваат увид во фреквенцијата и типологијата на изречените санкции.
- Научна и стручна литература – трудови од областа на казнено право, криминологија, пенологија и ресоцијализација, достапни преку академски бази на податоци (Scopus, Web of Science, HeinOnline).
- Компаративни извори – извештаи на Советот на Европа, Европската комисија, како и меѓународни студии кои ја обработуваат примената на алтернативните санкции во други држави.

9.2. Методи на истражување

За реализација на целите на трудот применети се следните научно-истражувачки методи:

- Метод на компилација

Се изврши систематско прибирање и анализа на постојната литература, правна регулатива и емпириски податоци. Овој метод овозможи критичка синтеза на досегашните сознанија и нивно адаптирање на контекстот на РСМ.

- Компаративен метод

Со овој метод беа споредени искуствата и практиките во РСМ со оние во земјите од регионот и западноевропските држави. Целта беше да се идентификуваат заеднички трендови, но и разлики кои можат да понудат основа за подобрување на националната практика.

- Квалитативен пристап

Анализата се фокусира на правните норми, судската практика и јавната перцепција за алтернативните санкции. Во овој дел е обработено и прашањето за етичките и социјалните импликации на нивната примена.

- Квантитативен пристап

Преку обработка и статистичка анализа на официјалните податоци се утврди застапеноста на различни видови алтернативни санкции (условна казна, пробација, јавни работи, електронски надзор, ресторативна правда) и нивната корелација со стапките на рецидивизам и ресоцијализација.

10. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

10.1. Резултати

Анализата на податоците добиени од релевантните институции покажува:

- Условните казни се доминантна форма на алтернативни санкции, сочинувајќи приближно 65% од сите изречени мерки. Тие најчесто се применуваат за полесни кривични дела и кај сторители без претходно криминално досие.
- Пробацијата и јавните работи се застапени со 20–25%, при што посебно внимание се посветува на малолетници и лица со првично дело.
- Електронскиот надзор и ресторативната правда се применуваат во многу мал број случаи. Главните пречки се инфраструктурните ограничувања, недостатокот на стручни кадри и ограничената јавна поддршка.

При споредба со државите од регионот и западноевропските земји се забележува дека РСМ има значително помала разновидност и интензитет во примената на алтернативните санкции.

10.2. Дискусија

Резултатите се во делумна согласност со поставената хипотеза:

- Согласност со хипотезата

Алтернативните санкции придонесуваат за намалување на бројот на лица во затворите, ја поттикнуваат ресоцијализацијата на сторителите и имаат потенцијал да го намалат рецидивизмот, особено кога се придружени со ефективен надзор и поддршка.

Дополнително, тие претставуваат економски поефикасен инструмент во споредба со класичната казна лишување од слобода и се усогласени со современите стандарди за заштита на човековите права.

- Отстапување од хипотезата

Ограничената примена на електронски надзор и ресторативна правда укажува дека позитивните ефекти не се максимално искористени. Недостигот на инфраструктура, слабата институционална координација и негативната перцепција во јавноста претставуваат сериозни предизвици за нивна поширока имплементација.

10.3. Врска со претходни истражувања

Добиените резултати се во согласност со меѓународните истражувања кои укажуваат дека алтернативните санкции:

- го намалуваат рецидивизмот,
- ја зголемуваат ресоцијализацијата,
- се економски поефикасни од затворската казна,
- овозможуваат подобра интеграција на сторителите во заедницата.

"Споредбата со западноевропските држави покажува дека РСМ има значителен потенцијал за проширување на примената на електронскиот надзор и реститутивната правда, со цел максимизирање на ефектите и усогласување со европските практики."[26]

[26] Министерство за правда на Република Македонија. (2020). Годишен извештај за извршување на санкциите.

ЗАКЛУЧОК

Истражувањето на примена на алтернативните санкции во казнено право во Република Северна Македонија укажува на нивниот значителен потенцијал како средство за модернизација и хуманизација на казнено-правниот систем.

Комбинацијата од нормативна анализа, компаративно истражување, статистички податоци и анализа на судската пракса покажува дека алтернативните санкции, особено условните казни, пробацијата и јавните работи, се клучен инструмент за намалување на притисокот врз казнено-поправните установи и за подобрување на ресоцијализацијата на сторителите.

Статистичките податоци укажуваат дека условните казни сочинуваат околу 65% од изречените алтернативни санкции, додека пробацијата и јавните работи се применуваат во 20–25% од случаите, со посебен акцент на малолетници и лица со првично кривично дело.

"Ограничената примена на електронски надзор и реторативна правда е резултат на инфраструктурни, технички и кадровски ограничувања, како и на недоволна јавна свест и поддршка за овие мерки." [27]

Компаративната анализа со земјите од регионот и западноевропските држави покажува дека РСМ има значителен простор за развој и усовршување на овие алтернативи, особено во делот на електронскиот надзор, ресторативната правда и програмите за ресоцијализација.

Теоретски, алтернативните санкции се докажани како ефикасен инструмент за:

- Намалување на рецидивизмот и повторувањето на кривични дела, особено кај лица со лесни и средни кривични дела;
- Подобрување на ресоцијализацијата и интеграцијата на осудените лица во заедницата, овозможувајќи им да продолжат со работа, образование или други социјални активности;

[27] Robinson, G., & McNeill, F. (2016). Community Punishment: European Perspectives. London: Routledge.

- Намалување на економските трошоци за државата, преку рационализирање на ресурсите на затворскиот систем и намалување на трошоците за храна, сместување и здравствена заштита;
- Обезбедување фер, пропорционално и хумано казнување, во согласност со меѓународните стандарди и човековите права.

Практично, резултатите покажуваат дека иако постои позитивен ефект на алтернативните санкции, нивната целосна ефикасност сè уште не е постигната.

"Недоволната примена на електронски надзор и ресторативна правда го ограничаваат потенцијалот за намалување на рецидивизмот и за поефикасна ресоцијализација."[28]

Дополнително, јавната перцепција и недоволната информираност за алтернативните санкции понекогаш ја намалуваат нивната применливост и општа прифатливост.

Општо, заклучокот укажува дека пошироката и поконзистентна примена на алтернативните санкции е неопходна за да се постигне ефикасен, хуман и економски одржлив казнено-правен систем во РСМ.

Законската рамка обезбедува можност за примена на различни форми на алтернативни санкции, но нивната практична реализација бара дополнителни инвестиции во инфраструктура, подобрување на кадровските капацитети, развој на програми за ресоцијализација и промена на јавната свест (Council of Europe, 2017).

Специфично, истражувањето потврдува:

- Условните казни се најчесто изречените и покажуваат значителен позитивен ефект врз ресоцијализацијата;
- Пробацијата и јавните работи имаат голем потенцијал за проширување, особено за малолетници и првично сторители;

[28] Шкуловиќ, М. (2014). Alternativne krivične sankcije. Зборник: Kaznena politika kao instrument državne politike na kriminalitet. Banja Luka.

- Електронскиот надзор и ресторативната правда се недоволно застапени, но нивната проширена примена може значително да ги подобри резултатите од ресоцијализацијата и да ја намали рецидивноста;

“Алтернативните санкции овозможуваат економска и социјална корист за државата и општеството, истовремено обезбедувајќи почитување на човековите права и пропорционално казнување.” [29]

Врз основа на добиените резултати, се потврдува дека поширокатa и поконзистентна примена на алтернативните санкции може да доведе до намалување на бројот на лица кои издржуваат казна затвор, подобра ресоцијализација, намалување на рецидивизмот, рационализирање на трошоците и унапредување на заштитата на човековите права, со што се создава ефикасен, хуман и современ казнено-правен систем.

“Па така, сите резултати ја потврдува хипотезата на трудот и укажува на потребата од стратешко унапредување на примената на алтернативните санкции во РСМ.”[30]

[29] Шкуловиќ, М. (2014). Alternativne krivične sankcije. Зборник: Kaznena politika kao instrument državne politike na kriminalitet. Banja Luka.

[30] Министерство за правда на Република Македонија. (2020). Годишен извештај за извршување на санкциите.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Арнаудовски, Љ., (2004), Стратегија за имплементација на алтернативните мерки, Скопје.
2. Ashworth, A. (2010). Principles of Criminal Law. Oxford: Oxford University Press.
3. Ashworth, A. (2010). Sentencing and Criminal Justice. Cambridge University Press.
4. Beccaria, C. (1764/2010). On Crimes and Punishments. Indianapolis: Hackett Publishing Company.
5. Beccaria, C. (2017). Criminal Law Reform in International Perspective.
6. Cavadino, M. & Dignan, J. (2007). The Penal System: An Introduction. London: Sage.
7. Cavadino, M., Dignan, J., & Mair, G. (2013). The Penal System: An Introduction. London: SAGE Publications.
8. Council of Europe. (2006). European Prison Rules. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
9. Council of Europe. (2010). Recommendation CM/Rec(2010)1 on probation and alternatives to imprisonment.
10. Council of Europe. (2017). Европски стандарди за извршување на санкции и пробација.
11. Council of Europe. (2018). European Rules on Community Sanctions and Measures. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
12. Deutsche Welle (2025). Ревизија: пренатрупаност, број на осудени и потреба за ресурси.
13. European Court of Human Rights (2023). Case Law concerning Prison Conditions and Sentencing.
14. European Union Agency for Fundamental Rights (2020). Criminal detention and alternatives: fundamental rights aspects in EU cross-border transfers. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
15. Гарић, Д. (2018). Alternativne krivične sankcije – regionalna krivična zakonodavstva i iskustva u primeni. Misija OEBS-a u Srbiji.
16. Глигоров, Г. (2019). Казнено право – општ дел. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.
17. Иванов, М. (2018). Казнено право – теорија и пракса. Скопје.

18. Јовановиќ, Д. (2015). Казнено право – Општ дел. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.
19. Јовановски, Г. (2015). Кривични санкции и нивна примена во македонското право. Скопје.
20. Костов, С. (2017). Основи на казненото право. Скопје: Универзитетски издавач.
21. Kleinig, J. (2003). Punishment and Responsibility: Essays in Criminal Theory. Oxford: Oxford University Press.
22. Lappi-Seppälä, T. (2017). Alternatives to Imprisonment in Western Europe: Practices and Results.
23. Наумоски, Т. (2018). Казнено право – Општ дел. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.
24. Наумовски, Б. (2016). Современи тенденции во казнената политика. Скопје.
25. Петровска, Н. (2020). Алтернативни санкции во казненото право. Скопје: Факултет за безбедност.
26. Petersilia, J. (2018). Probation and Electronic Monitoring in the United States.
27. Robinson, G., & McNeill, F. (2016). Community Punishment: European Perspectives. London: Routledge.
28. Стојановска, А. (2020). Алтернативни санкции во кривичното право. Скопје: Академик.
29. Томиќ, М. (2018). Alternativne krivične sankcije i mere bezbednosti.
30. Tonry, M. (1999). Intermediate Sanctions. Oxford: Oxford University Press.
31. Tonry, M. (2016). Sentencing and Corrections in Europe: Comparative Perspectives.
32. Tonry, M. (2019). Alternatives to Imprisonment in Europe. Oxford: Oxford University Press.
33. Tonry, M. (2019). Sentencing Policies and Practices in Western Countries. Oxford University Press.
34. United Nations. (1966). International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR).
35. United Nations. (1990). The Tokyo Rules – United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures.
36. United Nations. (2015). Human Rights and Criminal Justice: Guidelines for Non-custodial Measures.

37. Устав на Република Северна Македонија, Службен весник на РСМ.
38. Закон за извршување на санкциите, Службен весник на РСМ, 2011.
39. Закон за извршување на санкциите, Сл.Весник на Р.Македонија, 2006.
40. Закон за кривична постапка на Република Северна Македонија, Службен весник на РСМ.
41. Кривичен законик на Република Северна Македонија, Службен весник на РСМ.
42. Министерство за правда на Република Македонија. (2020). Годишен извештај за извршување на санкциите.
43. Министерство за правда на Република Србија. (2019). Извештај за примена на алтернативни санкции.
44. Министерство за правда на Република Хрватска. (2018). Годишен извештај за извршување на санкциите.
45. Шкуловиќ, М. (2014). Alternativne krivične sankcije. Зборник: Kaznena politika kao instrument državne politike na kriminalitet. Banja Luka.
46. Zehr, H. (2002). The Little Book of Restorative Justice. Intercourse, PA: Good Books.
47. https://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2016/03/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD-%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf

ПРИЛОЗИ

1. **Дијаграм бр. 1 - Негативни последици од лишување на слобода**
2. **Дијаграм бр. 2 Процентуална застапеност на препораките за алтернативни санкции**
3. **Табеларен приказ бр. 1 – Статистички параметри за казната затвор во Република Северна Македонија**
4. **Табеларен приказ бр. 2 Компаративна анализа за земјите од регионот во однос на развојот на системите за алтернативни санкции**